

Diagnosi 2022

La situació del sensellarisme a Barcelona

Evolució i relació amb el mercat laboral

XAPSLL

Xarxa d'Atenció
a Persones
Sense Llar
BARCELONA

Promou:

Ajuntament de
Barcelona

Coordinació i redacció:

Albert Sales Campos (Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona).

Treball de camp qualitatiu:

Noemí Ayguasenosa Soro, Joan Roca Roman

Treball de camp quantitatiu:

Joan Roca Roman, Carla Rivera Blanco

Comissió de diagnosi i recompte de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar**Coordinació de l'edició:**

Maria Círez Tambo (Accem)

Edició de l'informe:

Marta Caramés Boada (Càritas Diocesana de Barcelona)

Raquel González García (Assís Centre d'Acollida)

Carla Hernández Campos (Associació ProHabitatge)

Maite Mauricio Jareño (Suara Cooperativa)

Carlos Prieto Izquierdo (Suara Cooperativa)

Toni Peralta San Máximo (Obra Social Santa Lluïsa de Marillac)

Organització del recompte del 2021:

Mònica Barnola Roca (Associació ProHabitatge)

Marta Caramés Boada (Càritas Diocesana de Barcelona)

Maria Círez Tambo (Accem)

Fina Contreras Jiménez (Càritas Diocesana de Barcelona)

Roger Fe Espin (Assís Centre d'Acollida)

Bea Fernández Gensana (Arrels Fundació)

Francesc Lobera Regàs (Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic, Ajuntament de Barcelona)

Maite Mauricio Jareño (Suara Cooperativa)

Coordinació del recompte del maig del 2021:

Ariadna Ros Mas (Institut Municipal de Serveis Socials, Ajuntament de Barcelona)

Dani Montaner Montesinos (Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic, Ajuntament de Barcelona)

Maria Nicolau Juan (Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic, Ajuntament de Barcelona)

Cristina Escusa Rubio (Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic, Ajuntament de Barcelona)

Continguts

Continguts	3
1. Introducció	5
2. Metodologia	8
2.1. Diagnosi del sensellarisme a Barcelona, 2022	8
2.2. Sensellarisme i situació laboral a Barcelona	8
Anàlisi quantitativa	9
Anàlisi qualitativa	10
3. Resultats dels recomptes al carrer i als equipaments, 2021 i 2022	14
4. Mercat laboral i sensellarisme	25
4.1. Anàlisi de les dades quantitatives	26
4.2. Anàlisi de les dades qualitatives	32
Una feina, per a què? La funció del treball assalariat	32
Molt més que ingressos econòmics	33
La vergonya: “No vull ajudes, vull una feina”	34
La relació amb el mercat laboral, també un impediment per a la recuperació	35
Les traves per accedir al mercat laboral i per mantenir una feina	36
Organitzar-se i buscar feina vivint al carrer	36
Sentir el rebuig, el pes de l'estigma i les pròpies inseguretats	36
Burocràcia i bretxa digital	37
Altres factors d'exclusió del mercat laboral	38
L'acompanyament per a l'entrada o el retorn al mercat laboral	39
5. Conclusions	42
Abordar els efectes del sensellarisme i no les causes és insuficient	42
Perspectiva de gènere i sensellarisme ocult	43
L'especial vulnerabilitat de la població estrangera	43
Sensellarisme i mercat laboral	44
6. Referències bibliogràfiques	47

CAMER DE LA VOLTA D'EN BIPANALLA

ELECTRICITAT
TARIFA
ELECTRICITAT DE GENERAL
ENTAI

ELECTRICITAT
TARIFA
ELECTRICITAT DE GENERAL
ENTAI

1. Introducció

Des del 2008, la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona (XAPSLL) publica periòdicament els informes de diagnosi sobre el sensellarisme a la ciutat. Des del primer recompte de persones sense llar i el llibre *Qui dorm al carrer?: Una investigació social i ciutadana sobre les persones sense sostre* (Cabrera, Rubio i Blasco, 2008) fins a l'informe que es presenta a continuació han passat dotze anys i sis publicacions en les quals es mostren les dades recollides conjuntament per les entitats socials i l'Ajuntament sobre l'extensió i l'impacte del sensellarisme i recerques específiques sobre aspectes que condicionen les polítiques d'atenció i acompanyament a les persones sense llar.

En aquest informe es presenta l'actualització de les sèries de dades estadístiques que produeix la XAPSLL. Barcelona disposa de dades quantitatives sobre l'evolució del sensellarisme a la ciutat gràcies al treball en xarxa de tots els agents implicats a donar resposta a aquest problemàtica. Any rere any, la Comissió de Diagnosi i Recompte de la XAPSLL coordina els esforços de les entitats i l'Administració per comptabilitzar el nombre de persones ateses en serveis d'allotjament o residencials i el nombre de persones que es veuen obligades a pernoctar al ras. Aquests esforços es concreten en els recomptes de carrer, en el tractament de les dades dels serveis municipals d'intervenció a l'espai públic i en els recomptes anuals de persones ateses, seguint les metodologies que es detallen més endavant. El treball de seguiment i diagnosi que es porta a terme en el marc de la XAPSLL permet que 37 entitats i l'Ajuntament generin dades sòlides i consensuades sobre la situació del sensellarisme a la ciutat que s'han presentat en una sèrie de publicacions que es van iniciar l'any 2008 i que des de l'any 2011 prenen el nom d'informes de diagnosi.

A partir del 2015 les diagnosi han actualitzat les dades disponibles sobre el sensellarisme a la ciutat de Barcelona i hi han aportant una recerca. L'informe "Diagnosi 2022. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i relació amb el mercat laboral" actualitza les sèries estadístiques i afegeix una nova temàtica a la sèrie de treballs. Aquests treballs tenen com a finalitat crear un coneixement que contribueixi a millorar l'acompanyament i l'atenció que la ciutat ofereix a les persones sense llar, i incidir en les polítiques socials per tal de combatre l'exclusió social i residencial.

Aquesta aproximació a la dimensió laboral de l'acompanyament està motivada per l'experiència quotidiana del conjunt de professionals dels serveis: acompanyar les persones ateses en la seva inserció al mercat laboral es considera una manera d'ajudar-les a sortir del sensellarisme i que accedeixin a ingressos econòmics que els permetin mantenir una vida autònoma, però la precarietat laboral i l'imparable increment dels preus i de les dificultats d'accedir a qualsevol solució habitacional obliguen a replantejar el paper del treball assalariat en la sortida de la pobresa o del sensellarisme.

Recollint aquesta preocupació, la Comissió de Diagnosi i Recompte va proposar que l'informe incorporés una evidència empírica que facilités el debat al voltant del paper de la inserció laboral en els serveis i els programes adreçats a les persones sense llar. Aquesta proposta, acceptada en reunió plenària per la XAPSLL, s'ha concretat en la incorporació a aquest document de les dades provinents d'una enquesta feta a finals del 2021 a una mostra de persones ateses en serveis d'allotjament i residencials de Barcelona, i dels resultats d'una investigació qualitativa que es va dur a terme entre el març i el juny del 2022.

Informes sobre el sensellarisme a Barcelona impulsats per la XAPSELL, 2008-2022

Cabrera, P.; Rubio, M. J.; Blasco, J. (2008). *Qui dorm al carrer?: Una investigació social i ciutadana sobre les persones sense sostre*. Barcelona: Caixa Catalunya, Obra Social.

Sales, A. (2012). *Diagnosi 2011. Les persones sense llar a Barcelona el 8 de novembre i l'evolució dels recursos residencials*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.

Sales, A. (2013). *Diagnosi 2013. Les persones sense llar a la ciutat de Barcelona i l'evolució dels recursos de la Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.

Sales, A.; Uribe, J.; Marco, I. (2015). *Diagnosi 2015. La situació del sensellarisme a Barcelona: evolució i polítiques d'intervenció*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.

Guijarro, L.; Sales, A.; Tello, J.; De Inés, A. (2017). *Diagnosi 2017. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i accés a l'habitatge*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.

De Inés, A.; Guzmán, G.; Verdaguer, M.; Contreras, M. (2019). *Diagnosi 2019. El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.

2. Metodologia

2.1. Diagnosi del sensellarisme a Barcelona, 2022

Les fonts de les sèries estadístiques que es presenten en aquest informe i en els precedents principalment procedeixen dels recomptes de persones sense llar duts a terme per la XAPSELL i es complementen amb dades facilitades pels serveis d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona (actualment el Servei d'Atenció Social al Sensellarisme a l'Espai Públic, SASSEP). Aquests serveis faciliten les estimacions de persones que dormen al carrer a partir de les deteccions que fan mensualment i el nombre de persones que viuen en assentaments irregulars en solars ocupats.

La XAPSELL ha fet sis recomptes de les persones que dormen al ras en una nit a Barcelona. S'han portat a terme els anys 2008, 2011, 2016, 2017, 2018 i 2021, i suposen la mobilització de més de set-cents voluntaris i voluntàries que es reparteixen en equips per recórrer els carrers i les places de la ciutat seguint itineraris marcats per garantir l'observació de tot el territori municipal. El 2018, la XAPSELL va consensuar fer els recomptes nocturns al carrer cada dos anys, però a causa de la pandèmia de la covid-19, l'operatiu previst per al 2020 es va ajornar i es va acabar fent la nit del 19 al 20 de maig de 2021.

Per fer un seguiment anual de la situació del sensellarisme a l'espai públic, els anys que no s'ha portat a terme el recompte de carrer s'han utilitzat les estimacions dels serveis d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona per aproximar el nombre de persones que pernoctaven a la via pública. Quan comparem els resultats dels recomptes d'una nit amb les dades provinents dels serveis municipals constatem que la desviació és mínima, així que disposem de dues fonts complementàries que garanteixen que el coneixement de l'evolució del nombre de persones que dormen al ras a la ciutat és sòlid.

En paral·lel, des del 2011, anualment entitats i Ajuntament fan un recompte de persones ateses en dispositius d'allotjament i programes residencials adreçats a persones sense llar en una mateixa nit. Gràcies a aquest esforç de sistematització, Barcelona registra, un cop l'any, el nombre de persones que es troben en les situacions d'exclusió residencial abordades per la XAPSELL i els serveis especialitzats en l'atenció a persones sense llar. El recompte de carrer i el d'equipaments es fa la mateixa nit per tenir una visió tan acurada com sigui possible del nombre de persones sense llar que hi ha a la ciutat i evitar dobles comptabilitzacions.

2.2. Sensellarisme i situació laboral a Barcelona

L'objectiu general de la investigació que complementa l'actualització de les dades recollides per la XAPSELL és fer una diagnosi de com la relació laboral ha marcat els itineraris d'exclusió residencial i de recuperació de l'autonomia de les persones ateses per les entitats i els serveis de la ciutat.

Per aproximar-nos a la interacció entre sensellarisme i mercat laboral, s'ha portat a terme una recerca qualitativa que es contextualitza amb dades quantitatives procedents

d'una enquesta a persones ateses en els serveis de la ciutat feta recentment. Utilitzant aquestes eines s'analitza, en clau interseccional,¹ com l'ocupabilitat de les persones sense llar ha marcat els seus itineraris vitals i com la falta d'habitatge ha condicionat la seva relació amb el mercat laboral.

També s'analitzen els recursos disponibles per a la integració laboral de les persones ateses en serveis de la XAPSELL als objectius de recuperació de l'autonomia.

Objectiu general

Dur a terme una diagnosi de com la relació amb el mercat laboral ha marcat els itineraris d'exclusió residencial i de recuperació de les persones ateses per les entitats de la XAPSLL.

Objectius específics

1. Analitzar en clau interseccional com l'ocupabilitat (competències professionals i personals, capacitats i coneixements) de les persones sense llar ha marcat els seus itineraris d'exclusió residencial i com la falta d'habitatge ha condicionat la relació amb el mercat laboral.
2. Analitzar si els recursos disponibles per a la inserció laboral de les persones ateses a la xarxa són adequats per assolir la recuperació de l'autonomia personal.

Anàlisi quantitativa

Entre l'abril del 2021 i el gener del 2022, l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona va fer una enquesta a les persones allotjades en equipaments residencials col·lectius i allotjaments temporals per a persones sense llar de la ciutat de Barcelona amb l'objectiu principal de generar dades descriptives sobre l'origen de les persones ateses i sobre les seves trajectòries d'exclusió residencial i els factors que les han definides.

Les 319 enquestes vàlides recullen les respostes de persones ateses en equipaments residencials i habitatges que formen part dels serveis socials específics per a

persones sense llar que ofereixen les entitats de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona i l'Ajuntament de la ciutat a través de l'Institut Municipal de Serveis Socials. Han estat seleccionades de forma intencionada² per reproduir les característiques de l'univers de 2.800 persones ateses en equipaments i serveis de la XAPSLL, en les variables d'identitat de gènere, nacionalitat (espanyola, comunitària, no comunitària) i edat (agrupades en franges). Es tracta, doncs, de persones que han estat ateses per trobar-se en situació de sensellarisme i que, en el moment de respondre l'enquesta rebien suport social i residencial.

1 S'entén que els factors socials interactuen entre si a l'hora de definir l'estructura d'oportunitats de les persones. Tenir en compte la interseccionalitat d'aquests factors significa considerar l'impacte conjunt de qüestions com el gènere, l'origen ètnic i geogràfic, la racialització o l'edat sobre la vida de les persones.

2 Les dificultats en la gestió de les cites, els possibles biaixos en el procés de substitució de les persones que rebutjessin ser enquestat des i la dificultat per elaborar un cens de l'univers poblacional van portar a desestimar la possibilitat d'una selecció aleatòria de la mostra.

Anàlisi qualitativa

Per aprofundir en les trajectòries de les persones sense llar i els factors que influeixen en la seva ocupabilitat en el mercat formal i informal de treball, s'ha plantejat una estratègia d'investigació qualitativa basada en entrevistes semiestructurades.

S'han dut a terme dinou entrevistes a persones sense llar en diverses situacions d'exclusió residencial, i dotze entrevistes a professionals d'entitats de la Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona entre el març i el juny del 2022. La XAPSLL ha facilitat el contacte amb les persones entrevistades a l'investigador i la investigadora que han portat a terme el treball de camp. En la selecció de les persones entrevistades s'ha buscat diversitat de gènere, origen geogràfic i situació habitacional. En sol·licitar la cita per fer l'entrevista i a l'inici d'aquesta entrevista, es va plantejar a les persones participants que l'objectiu de la recerca era explorar les seves dificultats per accedir al mercat laboral i les seves vivències en relació amb el treball per tal de millorar els serveis d'acompanyament i atenció social. Per seleccionar les persones professionals entrevistades s'ha tingut en compte que treballassin en entitats diverses (quant a mida i perfils de població atesa preferentment) i que ocupessin funcions diferents en l'entitat, i

s'ha intentat garantir la presència en la mostra de persones especialitzades en la inserció laboral i d'altres no implicades directament en aquest àmbit de l'acompanyament.

Les entrevistes han estat enregistrades amb una gravadora —després que les persones participants signessin els permisos pertinents per al seu ús anònim i limitat als objectius de la investigació— i han produït una nota d'investigació etnogràfica en arxiu de text que conté una explicació del context de l'entrevista i dels resultats principals. Totes les entrevistes enregistrades s'han transcrit literalment —parcialment— i resumit en funció dels objectius de la recerca. Les transcripcions literals i les citacions que apareixen en aquest informe contenen la informació mínima necessària de cada persona entrevistada per contextualitzar el seu testimoni i garantir-ne l'anonimat.

L'anàlisi de les dades qualitatives es basa en la categorització dels fragments de les transcripcions que han estat significatius per a la investigació. Els resultats obtinguts emergeixen de la interacció entre coneixement teòrics i dades empíriques amb l'objectiu de generar nous sabers que siguin rellevants per a la intervenció en la inserció laboral en altres contextos amb característiques institucionals similars.

Característiques de les persones entrevistades que pateixen o han patit situacions de sensellarisme

Edat mínima	20 anys
Edat màxima	68 anys
Mitjana d'edat	43,7 anys
Nombre d'homes	11
Nombre de dones	8

de les quals 1 dona trans

Nombre de persones de nacionalitat espanyola	9
Nombre de persones de nacionalitat estrangera comunitària	1
Nombre de persones de nacionalitat estrangera no comunitària	9

Nombre de persones estrangeres amb permisos de treball i de residència	4
Nombre de persones estrangeres sense permisos de treball i de residència	5

Característiques de les persones entrevistades professionals de serveis i entitats de la XAPSLL

Edat mínima	26 anys
Edat màxima	64 anys
Mitjana d'edat	39,2 anys

Nombre d'homes	5
Nombre de dones	7

Nombre de persones de nacionalitat espanyola	11
Nombre de persones de nacionalitat estrangera comunitària	1
Nombre de persones de nacionalitat estrangera no comunitària	0

Nombre de persones estrangeres amb permisos de treball i de residència	12
Nombre de persones estrangeres sense permisos de treball i de residència	0

3. Resultats dels recomptes al carrer i als equipaments, 2021 i 2022

L'evolució del nombre de persones detectades en els recomptes de la XAPSLL presenta una gran coincidència amb les estimacions dels equips d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona que es calculen a partir de la comptabilització de les persones diferents detectades al llarg d'un mes en les seves tasques de prospecció.

Si atenem els resultats dels recomptes, entre el 2008 i el 2016 es produeix un increment significatiu que situa el nombre de persones pernoctant al carrer al voltant de les nou-centes. Aquesta xifra roman estable fins al recompte del 2022. Els resultats del recompte del 2021 indicaven una lleu reducció de les persones que dormen al carrer respecte al recompte del 2018, així com un descens de les persones que viuen en assentaments irregulars a locals i naus abandonades. El sensible increment de places en recursos d'allotjament i residencials que es va produir entre el 2019 i el 2020 va ajudar a contenir un augment de les persones en situació de carrer. L'any 2022, però, les dades dels serveis d'intervenció social a

l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona reflecteixen que el nombre de persones que dormen als carrers de la ciutat en una nit ha tornat als nivells previs a la pandèmia i ha superat, de nou, el miler.

L'increment i la tornada a la situació del 2019 es produeixen malgrat que en els anys 2021 i 2022 s'han registrat més places disponibles i persones allotjades que mai. Mentre que l'any 2019 es van comptabilitzar 2.117 persones sense llar allotjades en recursos, l'any 2020 n'eren 2.719, a les quals se'n van afegir 549 en els dispositius d'acollida per facilitar el confinament de les persones sense llar durant l'emergència sanitària de la covid-19. El nombre de persones comptabilitzades en una mateixa nit en centres i programes residencials de la XAPSLL l'any 2021 va ser de 2.808 i l'any 2022 de 2.803. Així que, mentre que la xifra de persones en situació de carrer se situa en màxims històrics, la disponibilitat de serveis i programes de suport social que ofereixen allotjament o solucions residencials a les persones sense llar a Barcelona és més alta que mai.

Taula 1.
Evolució del nombre de persones sense llar a Barcelona segons les dades recollides en els recomptes de la XAPSLL, 2008-2021

	2008	2011	2016	2017	2018	2021	2022
	N	N	N	N	N	N	N
Persones dormint al carrer segons recomptes ciutadans de la XAPSLL	658	838	941	1026	956	895	1063
Assentaments (dades SASSEP)	265	695	383	415	444	340	331
Recursos XAPSLL	1190	1258	1907	2006	2130	2808	2803
Proporció de població sense llar atesa en centres residencials col·lectius o allotjaments individuals	56%	45%	59%	58%	60%	69%	67%
TOTAL	2113	2791	3231	3447	3530	4043	4197

NOTA: En espera del recompte següent de la XAPSLL, el nombre de persones dormint al carrer al maig del 2022 el facilita el SASSEP.

El volum total de persones sense llar comptabilitzat per la XAPSLl continua creixent, malgrat que la proporció de població atesa en recursos residencials ha crescut sensiblement en pocs anys. Si l'increment dels recursos

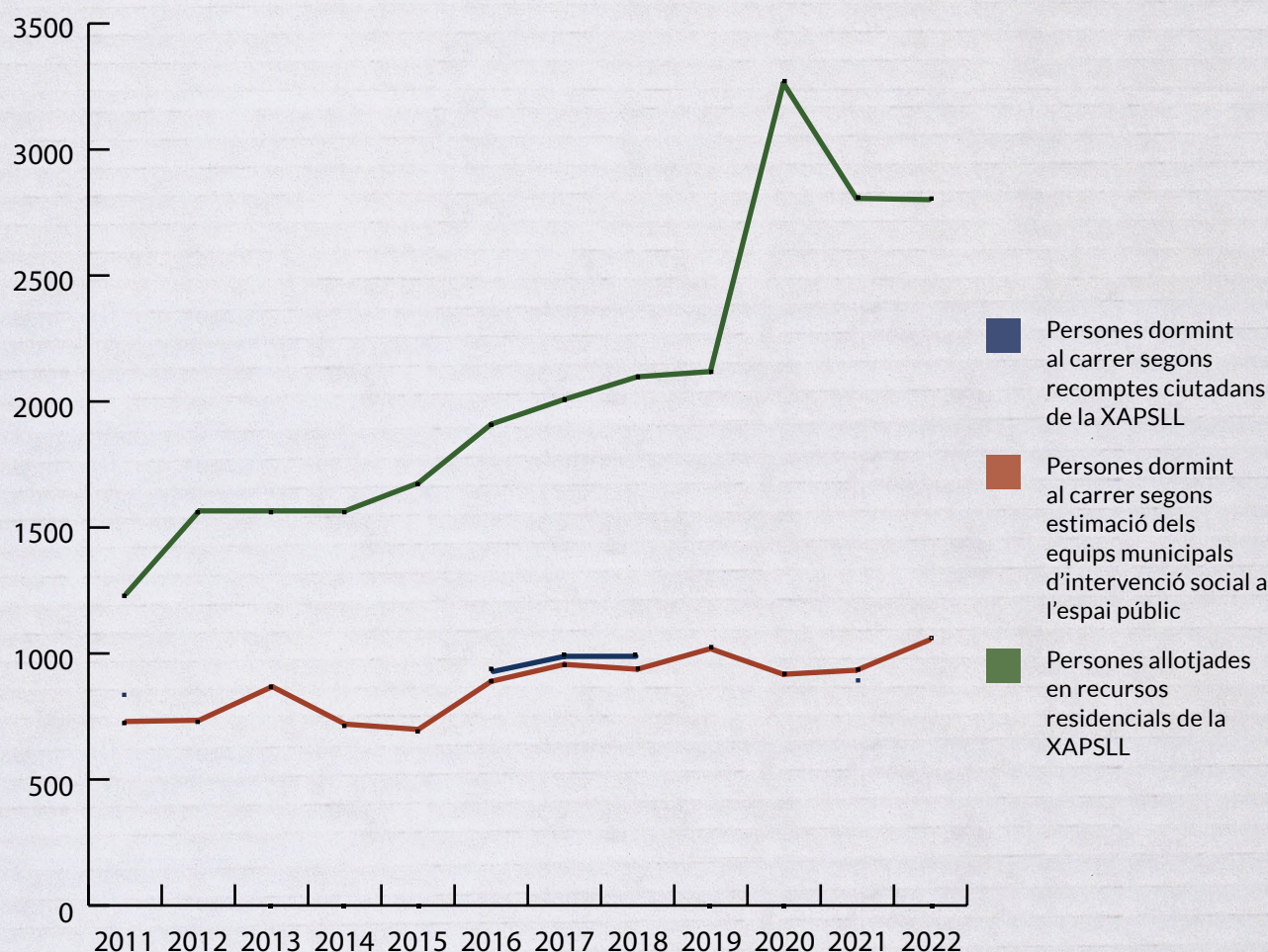
residencials i d'allotjament no suposen una reducció del nombre de gent que es veu abocada a viure al carrer, és perquè el flux de persones que cauen en aquesta situació és constant i creixent.

Taula 2. Evolució del nombre de persones sense llar en situació de carrer i allotjades en recursos residencials de la XAPSLl, Barcelona, 2011-2022

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Persones dormint al carrer segons recomptes ciutadans de la XAPSLl		838					941	1.026	956			895
Persones dormint al carrer segons estimació dels equips municipals d'intervenció social a l'espai públic	726	731	870	715	693	892	962	942	1.027	921	938	1.063
Persones allotjades en recursos residencials de la XAPSLl	1.230	1.561	1.451	1.561	1.672	1.907	2.006	2.096	2.117	2.719	2.808	2.803
Persones allotjades en equipaments d'emergència durant el confinament per la pandèmia de covid-19										549		

Gràfic 1. Evolució del nombre de persones sense llar en situació de carrer i allotjades en recursos residencials de la XAPSLL. Barcelona, 2011-2022

Malgrat tot, el creixement del nombre de persones detectades al carrer ha estat sensiblement inferior al creixement de les persones ateses en recursos de la XAPSLL. Entre el 2008 i el 2022 el nombre de persones comptabilitzades als recomptes fets en equipaments ha passat de 1.190 a 2.803. L'evolució del total de places –tot i els marges d'error i les discontinuïtats en la sèrie que s'assumeixen en una recollida de dades que implica 37 entitats i l'Administració municipal– apunta que en el context de la pandèmia s'ha produït un creixement important de l'acollida en centres residencials que respon a la consolidació de projectes nascuts com a equipaments d'emergència a l'inici de la pandèmia i que s'han traslladat a emplaçaments estables amb possibilitat de proporcionar privacitat i autonomia a les persones residents. Al mateix temps es produeix un creixement notable de l'acollida en habitatges

finançats per entitats que respon a la transformació de l'allotjament temporal en pensions i habitacions de relloguer a programes de pisos compartits.

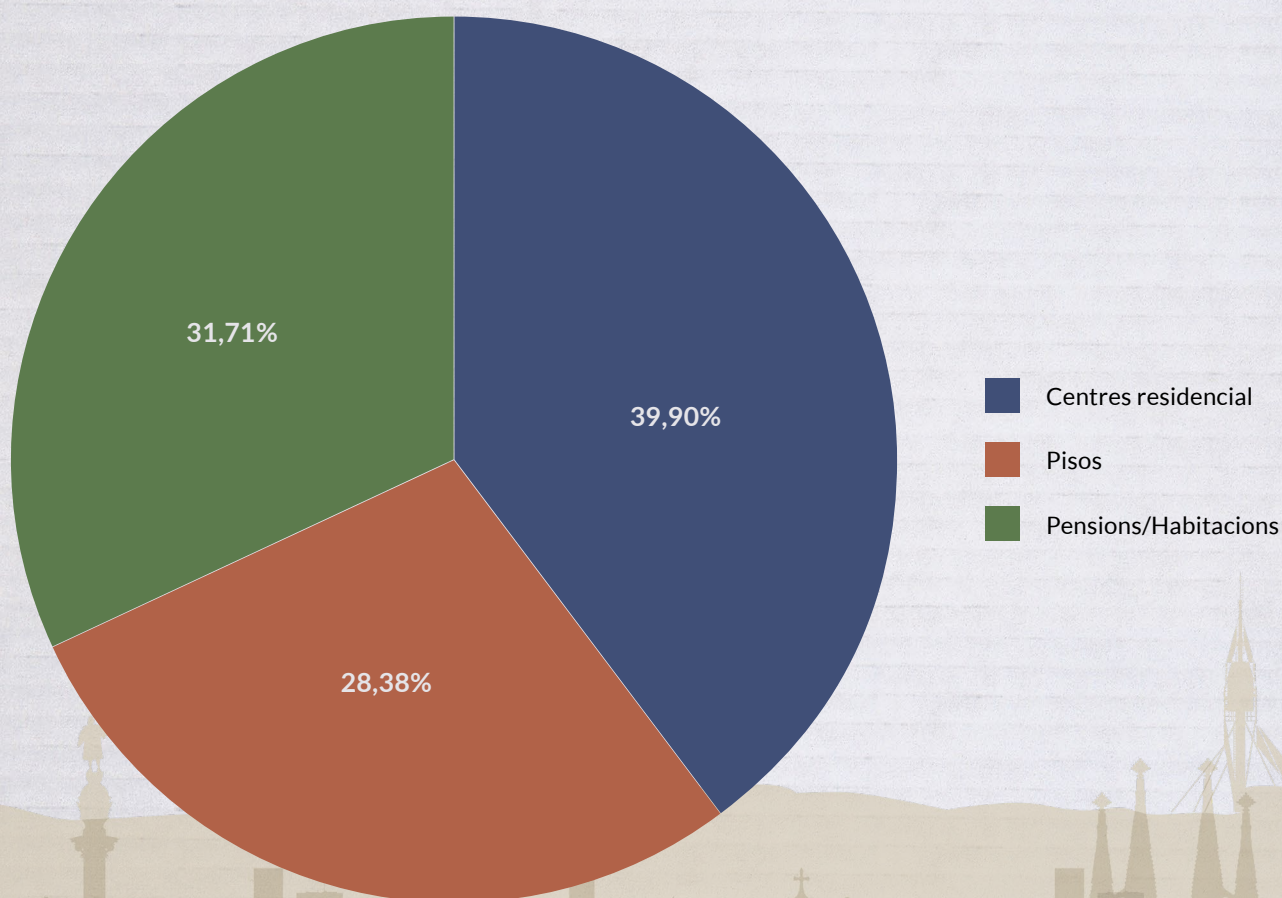
Del total de 2.803 places disponibles a la ciutat l'any 2022, 1.892 eren del Programa municipal d'atenció a persones sense llar. Són les que s'ofereixen en equipaments públics o en equipaments d'entitats que tenen la totalitat o una part de les seves places concertades amb l'Ajuntament de Barcelona. Prop d'un miler (911) eren de titularitat privada.

De les 1.892 places públiques i concertades disponibles, el 40% s'ofereixen en centres residencials, el 28,4% en habitatges i el 31,7% eren places d'allotjament d'emergència contractades en pensions i establiments hotelers. Les places estrictament privades es concentraven en habitatges en el 75%.

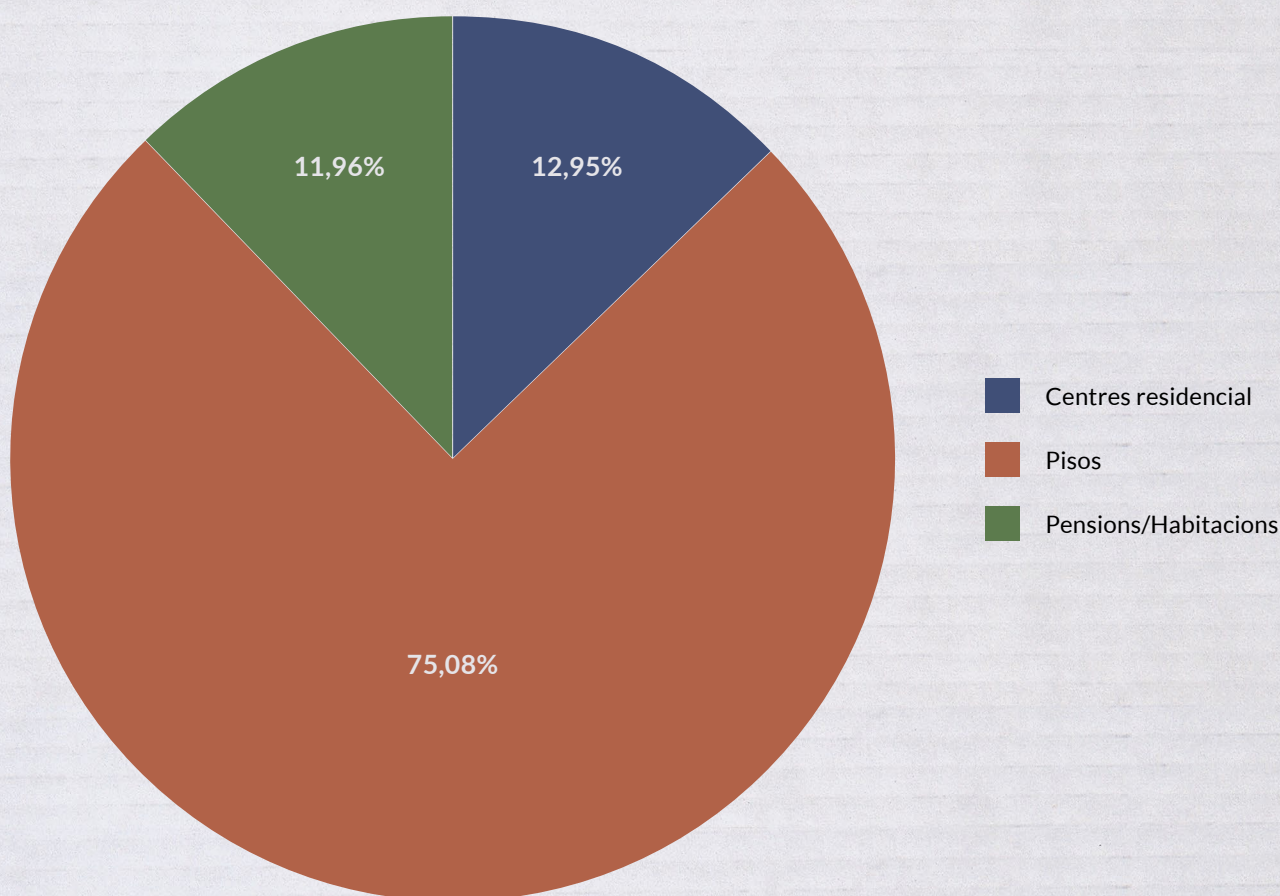
Taula 3. Places ocupades comptabilitzades la nit del 18 de maig de 2022 en el recompte d'equipaments, segons tipologia i titularitat

		N
Places públiques i concertades	Centres residencials	755
	Habitatges	537
	Pensions/Habitacions	600
<i>Total de places públiques i concertades</i>		1.892
Places privades	Centres residencials	118
	Habitatges	684
	Pensions/Habitacions	109
<i>Total de places privades</i>		911
Total		2.803

Gràfic 2. Places públiques i concertades ocupades comptabilitzades la nit del 18 de maig de 2022 en el recompte d'equipaments segons tipologia

Gràfic 3. Places privades ocupades comptabilitzades la nit del 18 de maig de 2022 en el recompte d'equipaments segons tipologia

En l'última dècada s'observa com la utilització d'habitatges (pisos) per oferir solucions residencials a les persones sense llar ha anat en augment. Actualment, més del 40% de les places s'ofereixen en pisos, mentre que fa deu anys la proporció era de poc més del 20%. Això no significa que les places en centres residencials o el nombre de persones allotjades circumstancialment en pensions i

habitacions de lloguer hagin disminuït en termes absoluts. L'allotjament i l'oferta de solucions residencials per part de les entitats i l'Ajuntament han crescut en totes les seves formes, però el principal esforç s'ha dirigit a utilitzar habitatges per a programes d'allotjament temporal i per a nous programes residencials de caràcter definitiu, com els inspirats en la metodologia housing first.³

3

El punt de partida de Housing First és la provisió a les persones sense llar d'un habitatge individual, estable i permanent. Aquesta metodologia d'intervenció social va ser sistematitzada per primer cop a Nova York als anys noranta pel psicòleg Sam Tsemberis..

Taula 4. Evolució del nombre de persones allotjades en recursos de la XAPSLL en %, 2008-2020.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2020	2021	2022
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Centres residencials	42,0	37,9	38,4	39,7	33,0	41,9	45,6	45,9	32,3	43,9	36,9	25,0	31,7	31,2
Habitatges	15,3	16,5	18,8	20,1	22,3	23,7	31,9	28,8	39,8	34,3	39,5	30,2	44,6	43,6
Pensions/ Habitacions	42,7	45,6	42,9	40,2	44,7	34,4	22,6	25,4	28,0	21,8	23,6	28,0	20,5	25,3

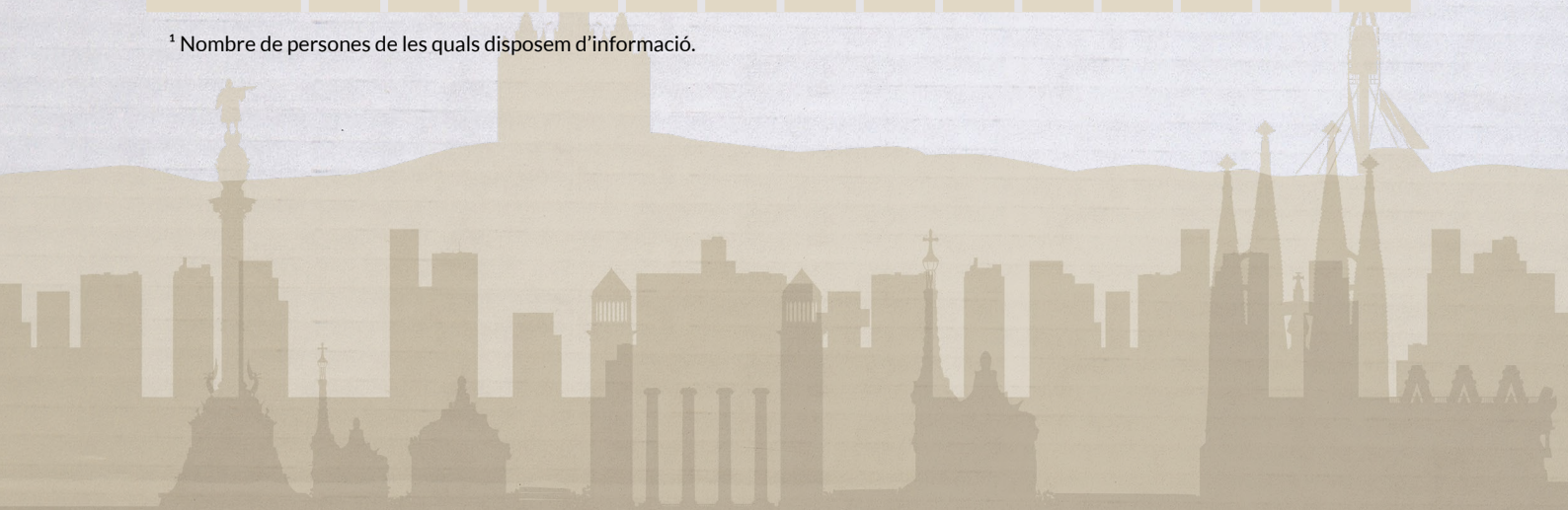
En relació amb les dades sociodemogràfiques de les persones ateses als recursos de la XAPSLL, la proporció d'homes s'ha reduït. Per contra, la proporció de dones i d'infants ha crescut. Trobem la causa d'aquesta variació en l'obertura d'equipaments

específics per a dones al llarg del 2021 motivada per un interès creixent de les entitats i l'Ajuntament de Barcelona en les situacions de senseellarisme ocult i en la necessitat de disposar d'espais no mixtos i especialitzats en l'acompanyament a les dones.

Taula 5. Gènere de les persones allotjades en recursos de la XAPSLL, %, 2009-2020

	Març 2009 N ¹ =1141	Març 2010 N ¹ =1141	Març 2011 N ¹ =1229	Març 2012 N ¹ =1560	Març 2013 N ¹ =1451	Març 2014 N ¹ =1593	Març 2015 N ¹ =1672	Maig 2016 N ¹ =1907	Març 2017 N ¹ =2006	Maig 2018 N ¹ =2130	Maig 2019 N ¹ =2171	Maig 2020 N ¹ =2558	Maig 2021 N ¹ =2808	Maig 2022 N ¹ =2803
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Homes	64,9	65,2	65,7	61,6	62,7	64,2	64,4	61,7	60,4	58,1	57,6	53	59,1	48,6
Dones	23,8	23,3	22,6	28,9	25,9	21,8	21,8	23,5	23,2	25,5	24	28	25,8	28,5
Gènere no binari													0,1	0,5
<18 homes													8,3	11,8
<18 dones	11,3	11,5	11,7	9,5	11,4	14,1	13,8	14,8	16,4	16,5	18,3	19	6,7	10,4
<18 gènere no binari													0	0,2

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

La proporció de persones de menys de 18 anys ha passat de representar el 13,4% del total de persones ateses, al 19,5%. El pes de la resta de franges d'edat manté una estructura molt similar a la dels anys anteriors. El descens de la rellevància d'infants i adolescents entre el conjunt de la població atesa que es va registrar durant la pandèmia ha donat pas a una pujada que

es concentra en els equipaments residencials per a unitats familiars del Programa municipal d'atenció a les persones sense llar, i en l'allotjament temporal a famílies en pensions i hotels que sostenen algunes entitats i els mateixos serveis municipals. Aquestes unitats familiars són, majoritàriament, monoparentals encapçalades per una dona.

Taula 6. Edat de les persones allotjades en recursos de la XAPSLL, 2009-2020

	Març 2009 N ¹ =1121	Març 2010 N ¹ =1110	Març 2011 N ¹ =1228	Març 2012 N ¹ =1561	Març 2013 N ¹ =1451	Març 2014 N ¹ =1616	Març 2015 N ¹ =1657	Març 2017 N ¹ =1985	Maig 2018 N ¹ =2130	Maig 2019 N ¹ =2171	Maig 2020 N ¹ =2242	Maig 2021 N ¹ =2164	Maig 2022 N ¹ =2223
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
<18	11,7	11,8	11,9	9,4	11,2	14	13,9	16,8	16,5	18,3	16,7	13,4	19,5
18-65	79,5	79,9	79,9	82	78,4	77,8	76,9	75,3	75,9	73,4	75,6	78,4	72,7
18-30	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	14,6	12,3	13,6	17,9	19,5	20,6	17,9
31-50	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	40,4	38,6	36,4	31,7	33,5	34,7	34,1
51-65	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	n/d	22	24,4	25,8	23,8	22,5	23,1	20,6
>65	8,8	8,3	8,2	8,6	10,4	8,2	9,2	7,9	7,7	8,2	7,8	8,3	7,8

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

La distribució segons grans categories de nacionalitat presenta estabilitat des del 2019. Un terç de les persones ateses són de nacionalitat espanyola, només el 7,5% són de nacionalitat estrangera comunitària i el 54,1%, de nacionalitat estrangera no comunitària. Del total de les persones ateses, la proporció de persones en situació d'irregularitat se situa en el 27%. Es registra una baixada del percentatge de persones en situació

irregular sobre el total de població atesa, respecte a l'any 2020. Aquest fet és atribuïble a la presència rellevant de persones en situació d'irregularitat que van ser allotjades als dispositius d'emergència extraordinaris per la covid-19. Moltes d'aquestes persones, que provenien de situacions d'infrahabitatge, poc temps després d'acabar el confinament van tornar a aquestes situacions sense entrar en el circuit d'atenció a persones sense llar.

Taula 7. Nacionalitat de les persones allotjades en recursos la XAPSL, %, 2009-2020

	Març 2009 N ¹ =1119	Març 2010 N ¹ =1121	Març 2011 N ¹ =993	Març 2012 N ¹ =1549	Març 2013 N ¹ =1446	Març 2014 N ¹ =1563	Març 2015 N ¹ =1672	Març 2017 N ¹ =1908	Març 2018 N ¹ =1944	Maig 2019 N ¹ =2014	Maig 2020 N ¹ =2318	Maig 2021 N ¹ =2191	Maig 2022 N ¹ =2195
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Espanyola	38,3	34,9	52,8	37,7	42,6	46,1	41,6	46,3	42,8	36,3	32,1	33,7	34,4
Comunitària	9,1	7,6	10,1	8,7	11,3	11,7	10,9	11	13,1	11,3	7,0	8,0	7,5
No comunitària	52,5	57,5	37,2	53,6	46,1	42,2	47,5	42,7	44,1	52,3	61	58,2	54,1
NC en situació regular	14,9	17,9	20	23,7	24,5	25,5	27,8	28,6	30,2	26,9	29,9	34,2	27,1
NC en situació irregular	37,6	39,6	17,1	30,0	21,6	16,7	19,6	14,1	13,9	25,5	31	24,1	27,0
Sol·licitants de protecció internacional	Fins el 2022 inclosos en la categoria "No comunitària (NC) en situació regular"												3,8

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

Després d'un creixement significatiu de les persones que no disposaven d'ingressos entre el 2019 i el 2020 causat per l'entrada en els dispositius d'emergència de moltes persones en situació de sensellarisme sobrevinguda pel confinament, la proporció de persones sense cap recurs econòmic se situa en el 34,7%. La proporció de perceptors de la renda garantida de ciutadania creix del 7,1% l'any 2018 a l'11,2% actual. La proporció de persones amb rendes del treball arriba al 14,4%.

L'origen més freqüent dels ingressos són les pensions no contributives: un 22,3% de les persones enquestades

reben ingressos de l'Institut Nacional de la Seguretat Social en concepte de pensions no contributives, SOVI, pensions d'incapacitat o pensions de viudetat. Sumant pensions contributives i no contributives, l'ingrés mínim vital, la renda garantida de ciutadania i altres prestacions públiques, les transferències públiques arriben només al 43% de la població atesa.

Aquesta baixa cobertura de les prestacions públiques ha portat a algunes entitats a oferir ajudes econòmiques complementàries. El 15% de les persones ateses reben transferències econòmiques a través de programes d'ajudes propis de les entitats socials.

Taula 8. Origen dels ingressos de les persones allotjades en equipaments de la XAPSLl el 18 de maig del 2022

	N	%
Nombre de persones sense ingressos	771	34,7%
Nombre de persones amb ingressos procedents d'un salari o activitat remunerada	321	14,4%
Nombre de persones que reben la renda garantida de ciutadania	249	11,2%
Nombre de persones que reben l'ingrés mínim vital	34	1,5%
Nombre de persones que reben prestacions o subsidis per desocupació (o exclusió del mercat laboral)	42	1,9%
Nombre de persones que reben pensions d'incapacitat, jubilació (contributives i no contributives), viudetat, SOVI	496	22,3%
Nombre de perceptors/ores de pensió d'invalidesa de l'SS	45	2,0%
Nombre de persones que reben altres ajudes públiques	91	4,1%
Nombre de persones que reben ajudes d'entitats socials	333	15,0%
Nombre de persones que reben ajudes familiars o d'amistats	29	1,3%
Nombre de persones amb ingressos procedents de demanar almoina	11	0,5%
Nombre de persones amb ingressos d'origen desconegut	65	2,9%

155

4. Mercat laboral i sensellarisme

Fins a l'inici de la primera dècada del segle XXI, la inserció laboral i l'obtenció d'un salari es considerava una eina fonamental de prevenció de la pobresa en les polítiques socials desenvolupades en el marc dels estats del benestar europeus (Márquez, 2008). Les xifres creixents de treballadors i treballadores amb ingressos per sota del llindar de la pobresa han posat en qüestió aquesta capacitat de l'ocupació assalariada de garantir el benestar material mínim per sortir de l'exclusió social (Martínez-Martín et al., 2018), però la cerca de feina continua sent essencial per a les persones que viuen la pobresa en primera persona amb l'objectiu d'obtenir ingressos, i la inserció laboral continua ocupant un espai central en l'activitat dels serveis que els ofereixen acompanyament i suport.

En l'àmbit del sensellarisme i en l'atenció a les persones colpejades més durament per l'empobriment, obtenir ingressos a través del treball assalariat també és una de les formes d'estabilitzar la situació de les persones ateses i de recuperar l'autonomia. Davant l'increment del nombre de persones sense llar que s'ha donat a tots els països europeus en les darreres dècades, impulsar l'ocupabilitat de les persones sense llar s'ha considerat una de les respostes clau al problema (Batty et al., 2015) assumint que qui cobra un salari pot cobrir les seves necessitats bàsiques, inclòs l'allotjament (Shier et al., 2012).

En els darrers anys l'evolució dels mercats laborals i de l'habitatge ha posat en qüestió, amb més intensitat que mai, la relació entre treball en el mercat laboral i protecció de la pobresa, tant per a la població amb baixos ingressos com per a la població sense llar. L'augment de la

taxa de treballadors i treballadores pobres a Espanya va acompanyada d'una preocupació creixent per fenòmens difícils de quantificar, però que es fan molt presents en l'activitat quotidiana del conjunt de professionals i serveis que acompanyen persones en situació de pobresa extrema i afectades pel sensellarisme. Les possibilitats de trobar una feina assalariada s'han mantingut en els últims anys, però les oportunitats de recuperar l'autonomia i accedir a una solució residencial estable a través del mercat del treball cada cop són més restringides.

A continuació es presenten resultats quantitatius i qualitatius de dues investigacions amb l'objectiu de fer una diagnosi de com la relació amb el mercat laboral està marcant els itineraris d'exclusió residencial i de recuperació de les persones ateses per les entitats de la XAPSLL. El trencament del vincle entre treball i protecció de l'exclusió social motiva aquesta anàlisi i el qüestionament de l'adequació dels recursos que es posen a disposició de les persones ateses a la xarxa a l'hora d'afavorir la seva entrada al mercat laboral amb l'objectiu de recuperar l'autonomia.

Les dades quantitatives, procedents d'una enquesta feta durant la segona part del 2021, ens ofereixen un marc general per comprendre la relació de la població atesa en serveis i recursos de la XAPSLL amb el mercat laboral. Sobre la base d'aquest marc de referència s'exposen les dades qualitatives extretes de dinou entrevistes en profunditat a persones ateses i professionals al voltant de la relació entre mercat de treball, exclusió de l'habitatge i sensellarisme.

4.1. Anàlisi de les dades quantitatives

Gairebé una quarta part de les persones enquestades entre l'abril del 2021 i el gener del 2022 ateses als equipaments i als serveis de la XAPSLl afirmaven que feien una activitat o treball a canvi d'una compensació econòmica. Aquesta

ocupació, que pot ser formal o informal, era més freqüent entre les dones que entre els homes. El 27,6% de les enquestades i el 21,3% dels enquestats afirmaven fer alguna feina a canvi d'ingressos econòmics.

Taula 9. Treballa o fa alguna activitat que li reporti algun ingrés econòmic?

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení	Masculí	Total
Sí	27,55%	21,27%	23,20%
No	72,45%	78,28%	76,49%
NS/NC/Blanc	0,00%	0,45%	0,31%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

Quan es preguntava a les persones informants si en l'últim mes havien rebut diners per treballar, la proporció d'enquestats i d'enquestades que responia afirmativament era del 14%, tant en el cas dels homes com en el de les dones. El nombre de participants que considerava que estava treballant en el moment de l'enquesta era sensiblement més alt que el de les que informaven haver rebut un salari o uns honoraris per

una activitat duta a terme en el mes anterior. Això pot indicar que l'estabilització residencial que suposa residir en un centre facilita la cerca d'ingressos del treball, però també pot ser una expressió de la gran inestabilitat que viuen les persones enquestades i que, mentre que al voltant d'una quarta part consideren que "treballen", només el 14% poden objectivar ingressos recents procedents de la seva activitat.

Taula 10. En l'últim mes, ha rebut diners per treballar?

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení	Masculí	Total
Sí	14,29%	14,48%	14,42%
No	85,71%	85,52%	85,58%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

De les persones enquestades que afirmaven treballar, només un 40% tenien activitats estables o episòdiques, amb alta a la Seguretat Social: el 33% del total eren activitats assalariades i prop del 7%, activitats puntuals. El

16% feien activitats assalariades sense alta a la Seguretat Social i el 33%, activitats puntuals de forma irregular o en l'economia informal. Prop de l'11% no sabien si estaven donades d'alta, o bé no volien contestar.

Taula 11. Si treballa, de quin tipus d'activitats es tracta?

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení (N=27)	Masculí (N=48)	Total (N=75)
Activitat assalariada amb alta a la Seguretat Social	40,7%	29,2%	33,3%
Activitat assalariada sense assegurar	25,9%	10,4%	16,0%
Activitats puntuals amb alta a la seguretat social	11,1%	4,2%	6,7%
Activitats puntuals sense assegurar	14,8%	43,8%	33,3%
NS/NC/Blanc, però treballa	7,4%	12,5%	10,7%
Suma	100,0%	100,0%	100,0%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

A les persones que no estaven fent cap activitat remunerada se'ls va preguntar quina consideraven que era la causa principal d'aquesta situació. El 31% van expressar que no podien treballar per problemes físics o incapacitat laboral, el 28,6% van manifestar que estaven buscant feina sense èxit, i el 26,9% atribuïen la seva exclusió del mercat laboral al fet de no disposar de permís de treball.

Els factors d'exclusió dels mercats laborals percebuts per les persones enquestades presenten diferències significatives segons el gènere. Destaca un impacte més alt de les situacions d'incapacitat laboral i de problemes físics entre les dones (39,1%) que entre els homes (27,8%). També destaca que el 8,7% de les dones afirmen que no poden compaginar la feina amb les tasques de cura, mentre que només el 0,6% dels homes expressa patir aquest problema.

Taula 12. Quina és la causa principal per la qual no fa una activitat remunerada?

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení (N=69)	Masculí (N=176)	Total (N=245)
Estic buscant feina	31,9%	27,3%	28,6%
Estic formant-me	2,9%	6,8%	5,7%
Estic jubilat/ada o retirat/ada	4,3%	4,0%	4,1%
Incapacitat laboral / Problemes físics	39,1%	27,8%	31,0%
No tinc permís de treball	10,1%	33,5%	26,9%
No trobo una feina que pugui compaginar amb les responsabilitats de cura	8,7%	0,6%	2,9%
Ara no puc, abans necessito sortir d'una situació especialment crítica (violència de gènere, addiccions, etcètera)	2,9%	0,0%	0,8%
NS/NC/Blanc	0,0%	0,0%	0,0%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

Per a les persones entrevistades, l'exclusió del mercat laboral es troba amb molta freqüència en l'origen de la seva situació d'exclusió de l'habitatge. Quan se'ls pregunta quins són els motius principals pels quals es van quedar sense llar, el 63% manifesten que els problemes laborals

van ser una de les causes. És el factor més esmentat tant per homes com per dones després dels problemes econòmics, que hi tenen una relació molt estreta. El 8,7% de les dones esmenten les responsabilitats de cura com a impediment per desenvolupar una activitat remunerada.⁴

4 Per aprofundir en les dificultats específiques de les dones sense llar amb infants a càrrec veure l'informe Recerca sobre famílies en situació de sensellarisme a Barcelona, (2018-2021) elaborat per Matulic et. al. (2022) amb el suport i la iniciativa de la XAPSL.

Taula 13. Quins són els principals motius pels quals es va quedar sense llar? (Resposta múltiple)

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení	Masculí	Total
Problemes laborals (pèrdua de feina, canvi de condicions laborals, etc.)	63,3%	63,3%	63,3%
Problemes econòmics (falta de diners, denegació d'ajuts econòmics, esgotament dels estalvis, etc.)	80,6%	66,5%	70,8%
Problemes relacionats amb el manteniment de l'habitatge anterior (desnonament, final del contracte de lloguer, pujada del lloguer, etc.)	37,8%	20,8%	26,0%
Problemes relacionats amb la falta de "papers" (o amb la necessitat de començar de zero després d'haver emigrat a un altre país)	21,4%	32,6%	29,2%
Problemes amb el consum d'alcohol i/o altres drogues (el van fer fora de casa, es va gastar tots els diners, etc.)	6,1%	12,2%	10,3%
Pròpia voluntat (perquè així ho ha decidit, elecció lliure d'un estil de vida)	1,0%	1,4%	1,3%
Problemes de salut (malalties cròniques, discapacitat, hospitalització, etc.)	17,3%	20,4%	19,4%
Problemes familiars o ruptura conjugal (separació de la parella, mort de familiars, desinterès familiar, etc.)	26,5%	25,8%	26,0%
Violència a la llar exercida per la parella	20,4%	0,5%	6,6%
Violència a la llar exercida per altres familiars	12,2%	2,7%	5,6%
Problemes relacionats amb el joc (ludopatia, es va gastar els diners familiars, el van fer fora de casa per aquest motiu)	2,0%	1,4%	1,6%
Abandonament d'una institució i inexistència o absència de xarxa familiar (presó, centre de protecció a la infància)	3,1%	14,0%	10,7%
Problemes amb les xarxes d'acollida (sancions per mala conducta, normativa valorada com a rígida en horaris, mascotes, etc.)	0,0%	2,7%	1,9%
Problemes relacionats amb guerres o conflictes (o altres tipus de violències en el país d'origen)	4,1%	3,6%	3,8%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

El 68% de les dones enquestades i el 60% dels homes consideren que per “sortir del sistema d’atenció” necessiten una feina (ocupació laboral o ingressos del treball). En les respostes espontànies a la pregunta “Què necessitaria per sortir d’aquest centre i del sistema d’atenció?”, el treball i el salari eren els factors que s’esmentaven amb més freqüència, seguits de diners o

transferències econòmiques de l’Administració, un pis, una habitació que pugui pagar i, en última instància, recuperar la relació amb una persona propera. La centralitat del mercat laboral en el discurs de les persones enquestades reflecteix les múltiples funcions del treball assalariat i el seu paper a l’hora de definir trajectòries d’exclusió o inclusió social (Batty, et al., 2015).

Taula 14. Què necessitaria per sortir d’aquest centre i del sistema d’atenció? (Pot escollir diverses respostes)

	Gènere amb què s’identifica *		
	Femení	Masculí	Total
Diners, transferència de l’Administració	57,14%	44,34%	48,28%
Una feina, una ocupació laboral, ingressos procedents del treball	68,37%	60,63%	63,01%
Un pis	69,39%	40,72%	49,53%
Trobar una habitació que pugui pagar	31,63%	37,10%	35,42%
Recuperar la relació amb familiar/amistat/parella	18,37%	14,93%	15,99%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

La capacitat d’estabilitzar la pròpia situació habitacional sense suport d’un servei, entitat o programa no només depèn dels ingressos, però els diners disponibles són un dels condicionants principals. El 42% de la mostra no té ingressos, el 16% té ingressos inferiors a 400 euros

mensuals, gairebé el 30% té uns ingressos d’entre 401 i 800 euros, i el 7% supera els 800 euros al mes. Les dones tenen uns ingressos més elevats que els homes. Només el 29,6% de les enquestades no disposen de cap font de recursos econòmics.

Taula 15. Ingressos mensuals de la població enquestada

	Gènere amb què s'identifica *		
	Femení	Masculí	Total
0	29,59%	47,51%	42,01%
Entre 1 i 400	20,41%	14,03%	15,99%
Entre 401 i 800	37,76%	26,24%	29,78%
Entre 801 i 1.200	9,18%	3,17%	5,02%
Més de 1.200	2,04%	0,90%	1,25%
NS/NC	0,00%	0,90%	0,63%
En blanc	1,02%	7,24%	5,33%

* Cap persona enquestada va contestar opcions diferents a masculí i femení.

L'activitat laboral és la principal via per assolir uns ingressos que facilitin l'autonomia. El 52,6 % de les persones sense feina no disposen d'ingressos. Entre las persones amb feina i alta a la Seguretat social aquesta proporció cau al 3,3% mentre que entre els que tenen una feina sense alta a la Seguretat Social, les persones sense ingressos són el 2,7% de les persones amb feina sense alta a la Seguretat Social no tenen ingressos.

De les persones que treballen formalment, el 10% disposa d'entre 1 i 400 euros al mes, el 40%, d'entre 401 i 800, i el 40%, de més de 800. De les que ho fan en l'economia informal, el 56,8% reben entre 1 i 400 euros, el 18,9, entre 401 i 800, i el 5,2% més de 800. El 16,2% de les persones que treballen sense estar donades d'alta diuen que no saben quan cobren.

Taula 16. Nivell d'ingressos de les persones enquestades, segons la relació amb l'activitat laboral

	Sense activitat	Activitat laboral amb alta a la Seguretat Social	Activitat laboral sense alta a la Seguretat Social
Sense ingressos	52,6%	3,3%	2,7%
Entre 1 i 400	10,8%	10,0%	56,8%
Entre 401 i 800	30,3%	40,0%	18,9%
Entre 801 i 1.200	2,0%	33,3%	2,7%
Més de 1.200	0,4%	6,7%	2,7%
NS/NC	4,0%	6,7%	16,2%

4.2. Anàlisi de les dades qualitatives

Entre el març i el juny del 2022 es van fer dinou entrevistes a persones sense llar en diverses situacions d'exclusió residencial i nivells diferents de relació amb els serveis de la XAPSL i onze entrevistes a professionals d'entitats socials i recursos municipals.

En l'anàlisi de les entrevistes s'han identificat tres grans línies narratives sobre les quals s'articula la presentació dels resultats:

1. La funció social del treball assalariat, i la importància real i simbòlica de la inserció laboral en les trajectòries d'exclusió i de recuperació personal.
2. Les traves que es troben les persones sense llar per accedir al mercat laboral.
3. Les valoracions de les polítiques d'inserció i dels suports i de l'acompanyament ofert i rebut pels serveis en relació amb l'obtenció o el manteniment d'una feina assalariada.

Una feina, per a què? La funció del treball assalariat

A l'Estat espanyol, l'atenció a les persones sense llar s'inclou en l'àmbit d'actuació dels serveis socials a partir de la construcció del sistema públic de serveis socials, que té lloc durant els anys vuitanta. Com assenyalava Rubio-Martín (2018), reconèixer la provisió de serveis a les persones sense sostre i sense llar com una tasca dels serveis socials públics va constituir un primer intent de professionalització d'uns serveis gestionats majoritàriament per voluntariat, i de trasllat de la qüestió del sensellarisme de l'àmbit de l'ordre públic al de les polítiques socials.

El gruix de l'actuació dels serveis socials (tant dels públics com dels sorgits de la iniciativa del tercer sector) es va continuar concentrant en la provisió d'allotjament temporal per oferir refugi i evitar que les persones afectades haguessin de pernoctar a la intempèrie. A finals del noranta i principis del segle XXI, el creixement dels dispositius d'allotjament temporal i l'evidència empírica generada al voltant de les dificultats per recuperació de l'autonomia que pateixen les persones que han passat per

situacions de carrer, fan que els serveis vagin assumint cada cop més funcions per oferir una atenció més integral enfocada en el concepte de la reinserció, en el qual la cerca de feina ocupa una posició molt rellevant (Cabrera, 2008).

Sobre la base de les respostes de més de tres-cents professionals a un qüestionari estandarditzat, Cabrera (2009) assenyalava ja fa alguns anys que treballadores i treballadors dels serveis identificaven com a causes principals del sensellarisme la falta d'accés a l'habitatge i l'exclusió del mercat laboral, però, quan se'ls preguntava què els faria falta per acompanyar millor les persones ateses, la major part de les respostes s'orientaven a demanar més recursos per satisfer les necessitats bàsiques (manutenció, allotjament, higiene i roba) i més disponibilitat de temps per acollir millor les persones i dignificar l'atenció. Paradoxalment, la preocupació per l'entrada al mercat laboral passava a un segon terme i les referències a la necessitat d'habitatge eren molt minoritàries.

Molt més que ingressos econòmics

En la mateixa investigació, quan els i les professionals feien referència a l'ocupació laboral, se centraven en la necessitat de millorar l'ocupabilitat de les persones ateses. La capacitat per obtenir i mantenir un treball assalariat es considerava el nucli de les polítiques d'inserció adreçades a les persones sense llar; per contra, ningú no feia esment a polítiques generadores de llocs de treball compatibles amb situacions d'exclusió residencial. El centre dels programes d'inserció laboral (o sociolaboral, com apareix en molts escrits) és l'acompanyament en l'entrada —o el retorn— al mercat laboral. La inserció laboral es reivindica com una eina per aconseguir ingressos estables, per ordenar les rutines quotidianes, per reforçar l'autoestima i per reconstruir xarxes de relació (Cabrera, 2008).

Els i les professionals entrevistats a Barcelona durant el 2022 també consideren que la cerca d'un treball assalariat és un element important en el procés de sortida del sensellarisme de les persones ateses pels serveis. Alhora, apunten que l'entrada al mercat laboral per si sola no és una garantia de superar i deixar enrere situacions d'exclusió residencial. El mercat laboral pot ser un àmbit poc amable per a persones que han acumulat vivències d'exclusió greu i, en conseqüència, l'acompanyament ha de ser integral i s'ha d'adaptar a les necessitats canviants de la persona atesa.

És important, evidentment, perquè necessites treballar per viure. Però no crec que sigui l'únic factor important, ni de lluny. A vegades trobar una feina no és difícil, però mantenir-la, sí. Sobretot quan portes molt de temps al carrer o en una situació límit, és relativament fàcil anar perdent habilitats... Llavors el treball amb la persona ha de ser molt transversal, no només enfocat a la inserció laboral. S'han d'avaluar sempre les necessitats de les persones, les seves habilitats, les seves mancances... I s'ha de treballar tot en conjunt. Si el problema d'arrel no és treballar, és probable que acabem tornant al punt de partida. (Professional d'un servei residencial)

[El treball] els aniria molt bé a alguns [...]. Bé, jo crec que a tots. Per un tema d'ocupabilitat i dignitat. A tothom ens agrada ser útils en alguna cosa. (Professional d'un servei residencial)

El treball proporciona uns ingressos necessaris per reconstruir el projecte de vida, però, tant des de la perspectiva de les persones ateses com des de l'òptica de les professionals, els recursos econòmics no són l'únic objectiu de la inserció en el mercat laboral. S'espera que trobar feina proporcioni altres beneficis que responen

a les virtuts socialment atribuïdes a l'activitat laboral. Les persones entrevistades relataven que el treball assalariat reforça l'autoestima i genera sentit d'identitat i de pertinença a la societat. Una paraula que apareixia freqüentment a les converses era dignitat.

Yo no trabajo mucho para el dinero, yo personalmente, si tengo un trabajo que cobro 900 al mes, para alquilar una habitación, ya estoy contento [...]. Hay un dicho en Italia: il lavoro nobilita l'uomo ("el trabajo ennoblece al hombre"). Tener un trabajo te realiza. Hacer algo perfecto y que venga tu jefe a decirte "¡Buen trabajo!" es una pequeña satisfacción que te remueve algo por dentro, que te dice que lo estás haciendo muy bien, que te sientes orgulloso. (Resident en un centre; home, de nacionalitat comunitària, 36 anys)

El trabajo es importante porque todo el mundo trabaja. Tú tienes que trabajar para conseguir un mañana, un futuro [...]. El trabajo te mantiene en estabilidad, te mantiene en la red, en la red global, igual que pasa con los móviles con los chavales. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 60 anys)

Els discursos sobre la importància del treball en la trajectòria de vida estan marcats pel valor moral que el conjunt de la societat atribueix a l'activitat laboral. Una de les persones entrevistades, un home d'edat propera a la jubilació, identificava obertament l'exclusió del mercat laboral amb activitats delictives, assumint que aquesta exclusió empeny les persones a buscar alternatives il·legals per obtenir ingressos. En un altre punt del seu relat també expressa que el treball contribueix a organitzar les rutines pròpies i a evitar la deixadesa en la qual ell considera que es troben moltes persones sense sostre. Per a l'entrevistat, tenir una feina és determinant per dignificar el projecte de vida propi i, al mateix temps, identifica la inactivitat com un factor de risc de trencar amb un estil de vida i uns hàbits socialment acceptables i moralment correctes.

Solamente podemos hacer dos cosas: dedicarnos a ser un delincuente —estafar, robar,...— o a ser un trabajador; no hay nada más. O el bien o el mal; es una balanza. Entonces una persona que es sensata lo primero que piensa es: "Yo no quiero estar en la cárcel, a mí eso me da miedo; porque en la cárcel hay gente muy rara y me pueden matar o me puede pasar cualquier cosa y además yo no quiero estar encerrado... pierdo mi libertad. ¿No es mejor trabajar? Claro que es mejor trabajar". [...] También me proporciona una buena organización [una rutina]. Porque yo, cuando veo a estas personas que están

en la calle, en exclusión total, con esta suciedad, con estas barbas, bebiendo alcohol y todo esto, pienso: “Esto les pasa porque no trabajan, porque no tienen una rutina de trabajo”. Y a estas personas las sacas de ahí, las metes en un trabajo, y estas personas cambian.

Cambian el chip, porque han perdido la valoración de lo que es la vida digna. Cuando veo a estas personas, durmiendo en la calle y con una historia difícil, pienso que es porque no trabajan. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 64 anys)

La vergonya: “No vull ajudes, vull una feina”

Els discursos s’articulen com a resposta a les representacions socials dominants de les persones sense llar. Les persones entrevistades s’avancen a possibles judicis de valor sobre la seva situació utilitzant el treball o la voluntat de treballar per situar-se en el grup de persones “mereixedores” del suport social que reben. Com han mostrat treballs amb mirada retrospectiva (Rubio-Martin, 2017) i anàlisis de la representació de les persones sense llar als mitjans de comunicació (Serrano i Zurdo, 2013), per a l’opinió pública majoritària cercar feina activament és un requisit fonamental per considerar les persones ateses pels serveis mereixedores d’aquesta atenció.

La vergonya per la pròpia situació i la vivència de la pobresa com a fracàs personal marca les relacions que construeixen les persones ateses mentre resideixen en equipaments i centres residencials. Una de les professionals entrevistades explicava que una de les preocupacions de les persones ateses a l’hora de participar en activitats en el centre cívic proper era com presentar-se davant els altres veïns i veïnes. La vergonya de presentar-se com a usuàries d’un centre residencial per a persones sense llar i d’identificar-se amb els estereotips que recauen sobre elles limita les relacions socials i motiva discursos autojustificatius. Buscar activament una feina i valorar les virtuts del treball aproxima les persones ateses a les narratives hegemòniques sobre l’ètica del treball.

—A mí [el trabajo me aporta], todo. Todo —afirma segur.

—¿No es un tema económico solo?

—“No, no. A mí me da... [pausa llarga]. Ahora estoy de vacaciones un mes en el trabajo y estoy pensando qué voy a hacer en este mes —riu—. Dicen que descanse. Que parece que no aproveche el tiempo —riu—. Pero, bueno... (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola)

L’ombra del discurs de rebuig a les transferències monetàries a les persones en situació de pobresa també plana sobre les respostes de les entrevistades

i entrevistats. Una de les entrevistades, dona de nacionalitat estrangera extracomunitària, ha encadenat feines molt precàries amb salaris insuficients per mantenir una habitació de manera estable. Insisteix que no ha vingut a Europa a viure d’ajudes sinó a treballar per ajudar la seva família. Per ella, les ajudes socials aprofundeixen en els sentiments de vergonya pel que es percep com un fracàs individual.

Hay que trabajar: para vivir, para comer, para alimentar... Yo no estoy aquí para pedir manos [referint-se a les ajudes]; estoy aquí para trabajar, para ayudar a mi familia, a mi hija. (Resident en un centre; dona, de nacionalitat extracomunitària, 36 anys)

La voluntat de distanciar-se dels estereotips associats a demanar almoïna comporta fins i tot una teatralització d’aquesta activitat. Si tenir una activitat laboral és un requisit per formar part de la societat o de la comunitat cívica, en paraules de Loïc Wacquant, les activitats de subsistència pròpies de situacions d’exclusió s’intenten assimilar amb una feina formal. Un jove entrevistat que havia estat en un centre de protecció a la infància de Melilla explicava com “treballava” en aparcaments amb una armilla groga, alhora que assegurava que està aquí (a Barcelona) per cercar una feina.

[Para conseguir la comida cuando estaba en el Centro de Menores de Melilla], a veces trabajo en aparcamientos. [...] Tú coges un chaleco amarillo cuando quieras, pero no haces nada, tú estás ahí y ya. La gente sabe que tú te buscas la vida y no tienes nada, y que no es tu trabajo. No tienes sentido, porque tampoco haces nada. Hay personas que dan; otras, no; es como una propina. No había ninguna empresa, ni contrato, ni nada. [...] La gente sabe que tú eres del centro de menores. Porque éramos famosos [riu irònicament], porque está lleno de menores marroquíes. Y te ven que quieres trabajar y tal, y que no quieres robar... Te dan algo. (Resident en un centre; home, de nacionalitat estrangera extracomunitària, 21 anys)

La relació amb el mercat laboral, també un impediment per a la recuperació

La major part de les persones ateses expressen que el treball és la principal solució als seus problemes. Segons l'enquesta prèvia, els resultats de la qual s'exposen en el capítol anterior, el 61% de les persones enquestades manifestaven que el que necessitaven per sortir de l'equipament en què residien era una feina assalariada. Però, segons les circumstàncies, el treball pot ser un obstacle per a la recuperació de l'autonomia.

Un dels entrevistats, pròxim a l'edat de jubilació, explicava com les condicions laborals de les darreres feines que havia fet havien impactat en la seva salut. No només sentia el desgast pel fet de treballar de matinada, també sentia la pressió de no fallar al compromís adquirit i no perdre el lloc de treball. La seva edat propera a la jubilació el portava a assumir l'activitat amb resignació i a utilitzar expressions com "hasta que el cuerpo aguante".

Esfuerzos que no hagas trabajando, tú cuerpo te lo va a agradecer. Porque eso de que el trabajo es salud, es mentira. ¡El trabajo mata! Tú levántate a las 5 de la mañana en una obra, con el frío o con el calor... El trabajo no es cosa de salud. A mí estos últimos trabajos me matan, lo hago para no morirme de hambre. Lo haré el tiempo que me aguante el cuerpo, pero esto me mata a mí. Yo no duermo casi, me tengo que levantar a las 4. Ha habido veces que no he podido dormir. El subconsciente ya no me deja dormir; por el miedo a no despertarme me pongo muy nervioso. Ansiedad. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 64 anys)

Un exemple de procés de recuperació difícilment compatible amb la incorporació al mercat laboral és el que explicava un dels entrevistats, que havia decidit que necessitava iniciar un procés de desintoxicació. L'entrevistat manifestava que no es trobava en el moment apropiat per iniciar una activitat assalariada. Malgrat les dificultats del moment, aconseguir una feina en el futur sempre estava present en el seu relat.

Yo ahora no puedo trabajar, necesito estar centrado en dejar las drogas. Le dije a mi referente que, sobre el plan de trabajo, mejor esperar un poquito, porque yo estoy en proceso de dejar las drogas. Entonces, mi principal objetivo es dejar las drogas. Yo ahora no estoy para trabajar. No estoy para darle mi palabra a una persona y fallarle. Yo ahora necesito un espacio para mí, se lo he dicho así de claro, y me lo han dado. Más tarde sí que buscaré un trabajo, pero de momento yo voy a ser un poco egoísta y me voy a ocupar de mí, que me lo ha dicho hasta mi psiquiatra. Yo tengo un

grupo de profesionales detrás, así que sería de mala educación y una falta de respeto por mi parte si yo no aprovecharse eso. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 44 anys)

La pressió que suposa assumir el discurs dominant que el treball és l'única via lícita d'aconseguir ingressos —i de formar part de la societat— quan hi ha impediments per mantenir l'activitat laboral genera una frustració que s'amplifica en el cas de les persones migrants. La càrrega de no defraudar els familiars que s'han quedat al país d'origen o les situacions de dependència econòmica que es donen, porten les persones migrants a posar l'obtenció d'un salari per davant de qualsevol altra necessitat. Diverses professionals assenyalen que pot ser un problema per superar l'impacte de les experiències viscudes durant el procés migratori o en situacions de carrer un cop en territori europeu.

Els em parlen amb la necessitat de tenir diners i treballar ja. Potser no és el que millor li va; a vegades costa que ho vegin. (Professional d'un servei residencial)

Els venen amb una creença molt forta del treball com a única manera de mesurar el seu èxit. L'únic objectiu que tenen és tenir un treball —tant és quin—. Potser no dignifica, però sí que demostra que han complert el seu objectiu, per a ells mateixos, però, sobretot, per a la seva família. Voleu treure pit cap a la família, mostrar que ho han aconseguit. (Professional d'un servei residencial)

Molts nois que volem que vagin a visitar la família uns dies perquè els anirà molt bé, et diuen que no. No perquè no vulguin estar amb ells, sinó perquè no volen tornar sense tenir una feina i amb les mans buides. Volen baixar amb uns diners per la família, perquè el poble vegi que ho han aconseguit. És molt important per a ells. Molts posen la necessitat de trobar feina per sobre de tot. (Professional d'un servei residencial)

La mitificació de les virtuts de la feina com a solució (o via de millora) de tots els factors de vulnerabilitat (econòmics, relacionals, emocionals, formatius, d'hàbits, etcètera) està molt més present en els discursos de les persones ateses que en els de les professionals. Això no obstant, després d'expressar l'objectiu vital de treballar, la major part de les persones entrevistades expressaven temors sobre la compatibilitat entre les feines a les quals podrien accedir i el seu propi procés de recuperació.

Algunos trabajos te hacen perder cosas que tú no sabías que tenías. Hay que hacer las cosas que te hagan ilusión a ti, y no hacerlas por inercias ni impulsos

sociales. [...] [Es] la falsedad de que si tú tienes trabajo has triunfado. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 53 anys)

Les traves per accedir al mercat laboral i per mantenir una feina

La interacció entre la falta d'habitatge i altres factors d'exclusió social fa que les barreres de les persones sense llar per accedir (o per retornar) al mercat laboral siguin moltes i d'una gran complexitat. Disposar d'allotjament temporal proporcionat per un servei o per

una entitat pot millorar el punt de partida per a la cerca d'ocupació, però hi ha traves que persisteixen a causa de la trajectòria de la persona, de les característiques del sistema d'atenció mateix, i de l'estigma que recau sobre les persones sense llar.

Organitzar-se i buscar feina vivint al carrer

Les persones enquestades expliquen els problemes viscuts per accedir a una feina o mantenir-la mentre estaven pernoctant al carrer o en allotjaments precaris. Les dificultats de la vida quotidiana creixen quan es vol mantenir una activitat remunerada. Les persones entrevistades han referit com a problemes principals no tenir espai per a les pertinences i no tenir on deixar els animals de companyia.

No teníamos sitio ni para dejar las maletas. Luego tuvimos la suerte de conocer a un paisano que nos ofreció dejarlas en su casa. (Resident en un centre; home, de nacionalitat extracomunitària, 53 anys)

Yo pago 75 euros al mes para un BlueSpace [traster] para guardar mis cosas. Ahí tengo todas mis cosas buenas: una cocina, la televisión, la lavadora... (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 60 anys)

Mantenir una bona higiene personal també suposa un esforç addicional per a qui dorm al carrer o en allotjaments precaris. Un dels entrevistats relata com es rentava i afaitava d'amagat al seu lloc de treball en una època de la seva vida en què dormia en un cotxe. Explicava com finalment el seu "encarregat" li va facilitar continuar utilitzant les instal·lacions per dutxar-se.

[En un trabajo en la Administración pública] lo tuve que decir [que dormía en el coche]. Entonces me pillaron en el váter del trabajo con pasta de dientes y la máquina de afeitar, y la de la limpieza me preguntó: "¿Tú no tienes casa?", y al final lo tuve que decir. Y si le mientes, va a ser peor. [...] El encargado me dijo: "¿Por qué no me lo has dicho antes? ¿Cómo no me lo has dicho? Te puedes duchar aquí". Buenísimo. Me dejaban, antes de tiempo y todo, subir a ducharme y todo. Superbién. Una bellísima persona. [No lo dije antes] porque sentía vergüenza. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 44 anys)

Sentir el rebuig, el pes de l'estigma i les pròpies inseguretats

La vergonya està associada a l'estigma que pateixen les persones sense llar i que està present en totes les seves relacions socials. Algunes de les persones entrevistades, conscients de les imatges estereotipades que orienten l'actitud de la ciutadania vers la gent sense llar, expliquen que a la feina han sentit pressions addicionals per ser puntuals i mantenir un aspecte pulcre i una perfecta higiene personal.

Me siento juzgado. Noto que si un día llego tarde toda la gente pensará que es porque soy un alcoholico

y salí de fiesta. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 64 anys)

Les persones allotjades als equipaments per a persones sense llar continuen patint el pes de l'estigma, malgrat tenir un lloc on viure. Una de les entrevistades, una dona jove que en el moment de l'entrevista tenia un contracte laboral, no explicava al seu lloc de treball que residia en un centre per a persones sense llar per por que l'acomiadessin i per evitar provocar llàstima. Un dels entrevistats preferia explicar que residia en una

habitació amb un conegut avançant-se als prejudicis que ell esperava dels seus interlocutors.

Si me preguntan dónde vivo, me invento que vivo con un colega en una habitación. [...] Me daba miedo cómo podían reaccionar. No toda la gente lo entiende. Yo entiendo que hay gente en Barcelona que te pide el euro y luego tú ves que se va a comprar el cartón de vino; yo entiendo el cabreo. Pero no toda la gente [sin hogar] es así. Hay gente que, de verdad, quiere el euro y se va a comprar una barra de pan. Yo cuando estuve en la calle intentaba siempre comprar pan; algún señor me daba un euro y con ese dinero intentaba comprar una barra de pan y un paquete de mortadela. (Resident en un centre; home, de nacionalitat comunitària, 36 anys)

No me gusta hablarlo. No es por miedo a que me echen, es porque yo soy así: me guardo las cosas para mí sola. No me gusta que me miren con pena, como alguien que no tiene nada. Y sé que no me

podrán ayudar, solo te van a decir "lo siento". Prefiero contar mis problemas a mi familia y ya está; a amigos o compañeros de trabajo, no. (Resident en un centre; dona, de nacionalitat extracomunitària, 36 anys)

Relacionades amb els estigmes, les conseqüències de la vida al carrer que es fan visibles en l'aspecte físic generen un rebuig per part de potencials ocupadors i inseguretats a les persones que passen una i altra vegada per processos de selecció. En aquest sentit, el cost elevat dels tractaments de salut bucodental i l'impacte estètic dels problemes a la dentició poden convertir-se en un senyal molt evident de pobresa extrema i ser relacionats amb la vida al carrer i amb problemàtiques complexes.

Hice muchas entrevistas y, en cuanto me ven la boca, "ya te llamaremos" y nunca llaman. Incluso hice una prueba, que fue bien. Pero habría otra gente, que lo haría igual que yo, pero con sus dientes y claro... Es normal. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 44 anys)

Burocràcia i bretxa digital

Professionals i persones ateses coincidien que per positiu que sigui el procés de recuperació, la burocràcia constitueix una de les traves principals per entrar al mercat laboral. Uns i altres feien servir la paraula burocràcia per referir-se als tràmits administratius necessaris per disposar de la documentació necessària i per formalitzar una relació laboral. Una de les professionals resumia la seva crítica a la quantitat de gestions que s'han de fer amb la frase "ja tenen suficient amb el que tenen" i es queixava que als tràmits relacionats amb estrangeria o amb la Seguretat Social s'hi afegia la complexitat dels processos interns de derivació entre serveis socials diferents.

En relació amb la incorporació al mercat laboral, s'identifiquen problemes amb els tràmits per obtenir el número de la Seguretat Social (NUSS). Aconseguir cita a les oficines o iniciar procediments a través de la Seu Electrònica de la Seguretat Social es converteix en una activitat molt desgastant i intensiva en dedicació per a les persones entrevistades.

He estado sin trabajo mucho tiempo porque no tenía el número de Seguridad Social. Llegué a ir 35 veces [lo recuerda perfectamente] a las oficinas de la Seguridad Social para obtener su número. Peleando. Todo sin ninguna ayuda institucional. Sin apoyo europeo. Para conseguirlo tuve que darme de alta como autónomo,

porque, si no, era imposible. Me di de alta para trabajar en Glovo y conseguí un documento que me permitió obtener el número. Encima, la trabajadora de la oficina de la Seguridad Social era muy frívola y no empatizaba conmigo. (Resident en un centre; home, de nacionalitat comunitària, 36 anys)

Els processos d'automatització i digitalització de la relació de la ciutadania amb les administracions públiques ha amplificat la bretxa digital. S'identifiquen la pandèmia i el confinament com un punt d'inflexió que ha accelerat la implantació de l'atenció telemàtica i de la necessitat de demanar cita prèvia per internet per dur a terme qualsevol tràmit.

Cuando nos confinaron no sabía gestionar el ERTE. Estuve tres meses sin cobrar. No tenía nada. Estábamos fatal. No podía hablar con la asistencia, no pude localizarla durante casi cinco meses. [...] Al final tuve suerte de que la directora del colegio de mi hija me ayudó a cobrar el ERTE, pero lo pasamos mal. (Resident en un centre; dona, de nacionalitat extracomunitària, 36 anys)

La bretxa digital afecta directament l'exercici dels drets de les persones. Segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística, les persones laboralment inactives són les que tenen més dificultats per fer tràmits digitals, seguides

de les actives a l'atur i de les ocupades.⁵ Les habilitats digitals condicionen l'accés i la interlocució amb les administracions públiques i els i les professionals cada cop dediquen més temps a donar suport a les persones ateses i orientar-les en el laberint de sol·licituds i validacions en què s'han convertit per a elles les seues electròniques.

És un impediment. Va començar sent un impediment molt bèstia; la gran majoria no tenen ni internet a casa seva. A nivell d'ordinador, ja no et dic, ni de mòbil. Ja ni et dic a nivell de com sol·licitar tràmits com la renda garantida o renovar el carnet de monoparental, perquè són tràmits molt complicats. Que em costen a mi, que treballo normalment amb això i hi estic acostumat. (Professional d'un servei residencial)

A la majoria d'entrevistats i d'entrevistades la falta d'habilitats digitals els genera problemes i angoixes a l'hora de relacionar-se amb les administracions, però les professionals també assenyalen que la digitalització dels processos de selecció de personal també suposen una barrera per a una part de la població sense llar. Si fa uns anys es podia cercar feina presencialment lliurant currículums en mà i presentant-se als llocs de treball, actualment s'accedeix a les demandes de treball i als procediments a través de les pàgines web de les empreses. Cal, doncs, un dispositiu, accés a la xarxa, habilitats digitals i una alfabetització mínima.

És claríssim que és un impediment. Jo atenc diferents perfils: els perfils de les persones que no tenen la

lectoescriptura —habilitat de saber llegir en l'idioma del país d'acollida en el qual estàs per poder tenir accés a la informació—, però poden netejar o regar les plantes... Automàticament totes les portes tancades. Si tu no saps que aquí posa tal, no pots fer res. Abans anaven amb el CV en físic i te l'agafaven. Ara no, ara et diuen: "Mira a la pàgina web", i no sabem com fer-ho. Aquesta gent estan fora directament, si no és que hi ha un perfil de professionals orientadores laborals que estiguin constantment fent tota la feina de redactar les cartes de presentació, redactar el CV, enviar-lo, fer el seguiment de l'oferta... Pel fet de no tenir aquesta habilitat, ets molt dependent. I, si tens 45 anys, pots trigar tres o quatre anys a aprendre'n. Estàs fora, és molt bèstia. També ens trobem amb moltes persones del Marroc, tant homes com dones, que no han pogut estudiar. Van venir fa molts anys a fer neteges de domicilis particulars o de paletes i tal, i ara no saben què fer ni com trobar feina. Després, la gent que sap llegir, potser sap llegir, però no sap fer manegar un ordinador. Ha de fer un curs d'informàtica, però, fins que la persona no té tot aquest domini per relacionar-se amb la tecnologia, ja han passat diversos anys. Amb els CV els ajudem sempre. (Professional d'un servei residencial)

Para buscar un trabajo por internet hay que saber escribir bien, hay que saber expresar lo que haces y tal... Nosotros esto no lo sabemos. (Resident en un centre; home, de nacionalitat extracomunitària, 21 anys)

Altres factors d'exclusió del mercat laboral

Les traves relacionades amb l'estigma, la burocràcia i els tràmits digitals van ser les més esmentades i les que les persones entrevistades van explicar amb més detall, però dels seus relats se'n desprenen algunes més que dificulten les oportunitats laborals. Aquestes traves interactuen amb altres factors d'exclusió social i incrementen el risc de patir situacions de sensellarisme.

Persones entrevistades amb una trajectòria laboral prèvia han expressat la seva preocupació per l'exigència d'experiència en els sectors on sorgeixen les oportunitats i la falta de certificació oficial d'habilitats o de competències que sí que han adquirit en activitats remunerades exercides amb anterioritat. Les que havien patit amb

més intensitat l'exclusió del mercat laboral explicaven que les traves principals per accedir a una feina i mantenir-la eren el baix nivell d'alfabetització i problemes de relació amb altres treballadors i treballadores.

La sobrerrepresentació de la població estrangera entre la població sense llar fa que les barreres d'accés al mercat laboral que afecten específicament la població migrant tinguin una rellevància especial en els processos de recuperació i en l'acompanyament que faciliten els serveis i les entitats de la XAPSL. Una de les professionals entrevistades afirmava taxativament que la principal trava que viuen les persones residents del centre residencial on treballa és la situació administrativa.

Amb la llei d'estrangeria i l'exigència d'aconseguir un contracte d'un any a jornada completa és molt difícil aconseguir el permís de treball. El mercat laboral no requereix contractes tan llargs sinó que més aviat demana contractes curts.

A les dificultats per la regularització s'hi afegixen el racisme i els estigmes que arrossegueu per ser marroquins o africans. (Professional d'un servei residencial)

L'acompanyament per a l'entrada o el retorn al mercat laboral

Part de l'acompanyament que reben les persones ateses als serveis de la XAPSLLL consisteix a facilitar l'entrada o el retorn al mercat laboral. El suport dels equips professionals es concreta en la incorporació dels itineraris d'inserció en el pla de treball de la persona atesa, en la coordinació amb serveis especialitzats o la cerca directa d'oportunitats laborals. Alguns professionals també han informat del bon funcionament de les sessions grupals per orientar la cerca de feina i millorar les estratègies de les persones ateses.

També donem molt de suport a l'hora de fer l'entrevista, fem sessions individuals i grupals de com afrontar les entrevistes o com preparar exàmens. (Professional d'un servei residencial)

Els cursos i les formacions tenen una presència important en el ventall de recursos que les entitats poden mobilitzar per promoure i facilitar la incorporació al mercat laboral. La capacitat per fer entrevistes, redactar currículums i superar processos de selecció conviu amb programes formatius per millorar l'ocupabilitat (o la capacitat de les persones per dur a terme una tasca demandada pel mercat laboral). Després de viure molts processos de selecció, un dels entrevistats resumia la seva experiència i la seva frustració afirmant que "abans de l'entrevista ja saben que et deixaran fora" i que "les formacions són un entreteniment que no serveix per a res". Segons ell, les empreses ja saben a qui contractaran i volen gent més jove i amb "un altre aspecte".

Los educadores y la psicóloga fueron los que me motivaron un poco a ver que había que abrir los ojos, formarme un poco... Por eso me dieron un cursillo. Todo es un engaño. Es un protocolo. [...] Las formaciones son una pérdida de tiempo. Te explican cómo hacer la teatralización en una entrevista: cómo hablar, cómo saludarse, cómo mover las manos, cómo no cruzar las piernas... Pero, realmente, antes de la entrevista ya saben que se quedará fuera. Al final, las formaciones son un entretenimiento que no sirve de nada. (Resident en un centre; home, de nacionalitat espanyola, 40 anys)

Les professionals també es mostren crítiques respecte a la utilitat de la formació per superar processos de selecció. Tot i que dues, directament implicades en el suport a la inserció laboral, afirmen que moltes persones necessiten orientació a l'hora de cercar feina, redactar un currículum i encarar una entrevista, reconeixen que l'acumulació de respostes negatives en els processos de selecció genera molta frustració. Els i les professionals entrevistats també consideren que la formació per incorporar-se al mercat laboral cobreix només una petita part de les necessitats de les persones en el seu procés de recuperació i que cal que estigui coordinada amb el treball de recuperació de l'autoestima i la confiança, i amb un acompanyament més general en matèria d'administració de l'economia pròpia, de cerca d'habitatge i de cura de les xarxes de relació social.

Les persones ateses pels serveis han viscut situacions i processos d'exclusió molt diversos. Algunes necessiten suport per reorganitzar la seva quotidianitat, planificar les despeses o organitzar la relació amb una entitat bancària. Els i les professionals entrevistats també remarquen que s'ha de tenir en compte la pèrdua de motivació després d'un primer moment de gran implicació per trobar feina.

Segurament la feina serà d'un salari bastant baix i, si mai t'has hagut de gestionar, perquè no has tingut el privilegi de tenir la tinença d'un títol d'habitatge, potser t'estampes al principi quan arriba la factura. Si no planifiques la compra, potser arriba el dia 20 i et quedés sense diners. O potser només amb una llar i una feina, sense acompanyament, no saps com canviar de nom els subministraments, com demanar ajudes... Algú t'ha de fer l'acompanyament. A no ser que ja ho hakis fet, que ja sàpigues fer-ho. (Professional d'un servei residencial)

I no només formació formal, també la informal, com el que fa l'autoconeixement. Els falta molt autoconeixement. No es coneixen ells mateixos i, si no es coneixen, no poden trobar el seu propòsit. Detectar-se com són, les seves limitacions, les seves potencialitats... A molts els falta molt. I, quan aprenen, es nota molt. Es

noten molt diferents de la resta. Hi ha molts que els preguntes alguna cosa d'ells i no saben què respondre. [...] Hi ha joves que no saben ni el seu color preferit, també potser perquè mai li han fet aquesta pregunta. (Professional d'un servei residencial per a joves)

Les persones estrangeres en situació d'irregularitat administrativa s'han d'enfrontar a la contradicció de conviure amb la pressió del projecte migratori i a la impossibilitat d'ocupar un lloc de treball formal. És per això que les persones migrants ateses pels serveis expressen la frustració de no poder enviar diners a la família que viu al país d'origen, i la vergonya a l'hora d'explicar les condicions en què viuen a Barcelona. En el seu discurs sempre està present la voluntat de trobar una feina i aconseguir ingressos. Però no tenen la possibilitat de ser contractades i la seva única via d'obtenció d'ingressos és el mercat de treball informal.

En el cas dels joves, la formació i l'entrada en el mercat laboral és clau per construir un projecte de vida autònom. Però els estrangers en situació d'irregularitat administrativa topen amb les limitacions del marc legal per obtenir permisos de treball i de residència.

No poden accedir a gairebé cap formació pel fet de no tenir documentació. Les fundacions que ofereixen formacions acostumen a estar lligades al SOC per poder obtenir algun benefici a canvi. I això impossibilita l'accés a les persones sense documentació. No els queda una altra opció que fer formacions a algunes associacions. Però es tracta de molt poques formacions, de molts pocs tipus i sense ser homologades. [...] Ara mateix, hi ha molts programes subvencionats per la Unió Europea per oferir formacions. Mentre que aquests programes estan buscant molts joves per omplir places, els usuaris del centre no hi poden accedir. Formacions on sobren places per a joves, i joves que no poden fer-ne. (Professional d'un servei residencial per a joves)

En aquests casos, una bona part de la tasca del conjunt de serveis i professionals consisteix a cercar maneres de superar les traves derivades de la irregularitat administrativa i el marc normatiu en matèria d'estrangeria. A través de programes que els acceptin i que incloguin pràctiques que permetin construir un vincle amb l'empresa potencialment demandant de treball, es busca la possibilitat d'aconseguir un contracte d'un any a jornada completa que permeti el procés d'arrelament.

Els i les professionals adverteixen de la dura cursa de proves a la qual se sotmet a aquests joves. És una cursa que es desenvolupa en un entorn extremadament competitiu i en què s'ha d'apel·lar constantment a la bona voluntat dels agents, en especial de l'empresariat.

És gairebé impossible trobar feina quan no tenen documentació. No troben cap via, només una estratègia concreta que pot brindar-los la possibilitat. Però és molt difícil. L'estratègia consisteix que el jove faci les pràctiques a una empresa i que "enamori l'empresari". Si el jove migrat sense documentació només és un número més que pot ser substituït, l'empresari mai el contractarà perquè ha de pagar més i tramitar més burocràcia. Per això, és important crear un vincle del jove i l'empresari, perquè aquest últim l'acabi contractant i omplint la burocràcia. Si el jove és contractat per un any, ja està omplint els passos per poder obtenir la documentació en un futur. Per poder ser contractat se li exigeix al jove que faci les pràctiques en una empresa que no té per què agradar-li. No només ha d'aguantar les pràctiques fent una feina que potser no li agrada, sinó que ha de competir amb tota la resta de treballadors en pràctiques i destacar per sobre de tots. A més a més, intentar crear un vincle sentimental amb l'empresari. És molt dur, però és gairebé l'única opció que tenen els usuaris del centre que no tenen documentació —i tampoc xarxa—. (Professional d'un servei residencial)

5. Conclusions

Les conclusions i recomanacions que es desprenen de l'anàlisi de les dades dels recomptes de carrer i de persones ateses en els equipaments de la XAPSLL, i les relatives als estudis específics sobre sensellarisme i mercat laboral es presenten en tres blocs: el primer

dedicat a les consideracions generals sobre l'evolució del sensellarisme a Barcelona, el segon dedicat a l'evolució dels perfils de població atesa, i el tercer sobre la relació entre sensellarisme i mercat laboral.

Abordar els efectes del sensellarisme i no les causes és insuficient

Des de l'inici del segle XXI constatem un increment progressiu i constant del sensellarisme a Europa. L'any 2015 FEANTSA (la federació europea d'entitats que atenen les persones sense llar) va començar a publicar una sèrie d'informes anuals amb el títol "Overview of housing exclusion in Europe" en què es recullen les dades quantitatives disponibles sobre l'evolució de l'exclusió residencial als països de la Unió Europea; malgrat les dificultats per obtenir sèries de dades comparables, aquests informes posen de manifest que la tendència a l'alça és compartida any rere any a tots els estats membres, amb l'excepció de Finlàndia. A partir de les dades disponibles, FEANTSA (2021) estima que entre el 2009 i el 2019 el nombre de persones que dormen al carrer o en refugis nocturns i albergs ha crescut un 70% i ha arribat a les 700.000 persones.

La ciutat de Barcelona no queda al marge d'aquest creixement. Des de l'any 2008, en què s'inicien els recomptes de persones dormint al carrer i en equipaments, s'ha registrat un augment de totes les formes d'exclusió residencial. La nit del 12 de març de 2008 es van detectar 658 persones passant la nit a la via pública a la ciutat, mentre que en el darrer recompte fet per la XAPSLL, el 19 de maig de 2021, se n'hi van comptabilitzar 895. Cal apuntar que, després d'una certa estabilitat en les xifres, amb posterioritat a aquesta data els serveis d'intervenció social a l'espai públic de l'Ajuntament de Barcelona han detectat un nou creixement i en l'informe del maig del 2022 estimaven que 1.063 persones dormien al ras a la ciutat.

Paral·lelament a aquest increment, els recomptes anuals que també fa la XAPSLL de persones ateses en equipaments residencials i serveis adreçats a combatre el sensellarisme mostren un augment sensible dels recursos

disponibles. Mentre que l'any 2008 es registraven 1.190 places, el maig del 2022 se'n comptabilitzaven 2.803. Aquest increment no ha estat només quantitatiu: en la posada en marxa de nous serveis s'hi han incorporat innovacions fruit dels debats i consensos entre entitats i l'Administració municipal assolits en el marc de la XAPSLL. En conseqüència, s'han prioritzat serveis que promouen l'autonomia i respecten la privacitat de les persones, s'han flexibilitat els temps d'estada i s'han creat nous serveis basats en l'accés (temporal o definitiu) a l'habitatge.

No obstant això, una conclusió d'aquestes sèries de dades és que **el creixement de recursos per a l'atenció i l'acompanyament a les persones sense llar conté l'augment, però no redueix el nombre de persones que dormen al carrer**. Les polítiques reactives que articulen administracions locals i entitats socials topen amb les regulacions dels mercats laboral i de l'habitatge, amb la cobertura limitada de les prestacions de la Seguretat Social i amb les polítiques d'estrangeria. Aquests àmbits queden lluny de l'esfera de decisió municipal, però impacten directament en les condicions de vida de la població de rendes més baixes.

Només estratègies que han combinat una expansió de l'atenció social amb polítiques d'habitatge, millores en la protecció social a col·lectius especialment vulnerables i canvis legislatius han aconseguit reduir el nombre de persones que dormen al carrer. El reconeixement per llei del dret a l'allotjament per a les persones sense sostre a Escòcia des del 2001 i l'estratègia finlandesa d'erradicació del sensellarisme són els únics exemples de reducció significativa del nombre de persones sense llar en territori europeu. En ambdós casos, l'activitat assistencial ha estat acompanyada de mecanismes importants de prevenció, de coordinació entre ciutats i administracions públiques

nacionals, i de grans pactes per no utilitzar el sensellarisme com a arma política partidista.

En paral·lel a l'articulació de polítiques que incideixin sobre les causes estructurals del sensellarisme, cal que les administracions catalanes avancin a l'hora de garantir l'equitat territorial en el desplegament de polítiques de protecció social en general i d'acompanyament i

atenció a les persones sense llar en particular. Mesures encaminades a garantir l'empadronament a totes les persones habitants de les ciutats, l'accés al sistema sanitari, l'accés als serveis socials, i a millorar la cobertura dels sistemes de garantia de rendes afavoririen la prevenció de situacions de carrer que s'expressen majoritàriament a la ciutat de Barcelona o als municipis més grans de l'àrea metropolitana.

Perspectiva de gènere i sensellarisme ocult

Les entitats de la XAPSELL no només recullen els nombres absoluts de persones ateses en equipaments i serveis residencials un cop l'any, sinó que també informen de les característiques sociodemogràfiques bàsiques d'aquestes persones. El seguiment de les sèries de dades permet detectar canvis en la població atesa.

Entre el 2021 i el 2022, la proporció d'homes adults ha disminuït fins a suposar un 48,6% del total, la xifra més baixa de tota la sèrie. La causa principal d'aquesta variació és l'obertura d'equipaments específics per a dones al llarg del 2021 motivada per un interès creixent de les entitats i l'Ajuntament de Barcelona per fer front a les situacions de sensellarisme ocult, protagonitzat més sovint per dones, i per la necessitat de disposar d'espais no mixtos i especialitzats en l'acompanyament a les dones sense llar.

Els equipaments i els serveis especialitzats en l'atenció a dones sense llar han obert una línia de treball que s'ha d'ampliar i en la qual cal aprofundir. La meitat de les

dones sense llar ateses en equipaments de Barcelona enquestades a finals del 2021 no havien dormit mai al carrer (Sales, 2022). **Atès que el sensellarisme femení sovint resta ocult i molt sovint no es manifesta al carrer, calen mecanismes de detecció de les dones que es troben en situacions d'exclusió residencial severa sense estar pernactant al carrer.**

En un sector que tradicionalment s'ha enfocat en l'atenció als homes, també cal parar una atenció especial a les necessitats de les persones LGTBI i a les que se situen fora del binarisme de gènere. Recerques fetes arreu d'Europa (Fraser et al., 2020) i la pràctica dels serveis i les entitats a Barcelona mostren que **una orientació sexual diferent a l'heterosexualitat o el trencament amb el binarisme de gènere suposen factors de risc d'exclusió social i sensellarisme**. El disseny androcèntric dels serveis també contribueix que moltes persones els evitin i quedin en situacions de sensellarisme ocult que també requereixen mecanismes de detecció específics.

L'especial vulnerabilitat de la població estrangera

Un terç de les persones ateses són de nacionalitat espanyola, un 7,5% són de nacionalitat estrangera comunitària i un 54,1% de nacionalitat estrangera no comunitària. La proporció de persones en situació administrativa irregular se situa en el 27%. Es constata una gran sobrerrepresentació de la població d'origen estranger en el sistema d'atenció, que no només s'explica per l'exclusió administrativa provocada per no disposar de permís de residència o de treball. També és atribuïble als múltiples riscos que acumulen les persones migrants a causa de la discriminació estructural que pateixen, la protecció social menys àmplia a la qual poden accedir

i la debilitat de les xarxes de suport familiar (Càritas Diocesana de Barcelona, 2021). Els serveis d'atenció a les persones sense llar s'han adaptat a la diversitat d'òrgens de la població a la qual atenen. Cada cop es destinen més recursos a l'acompanyament de persones migrants, que sovint requereix coneixements jurídics especialitzats. És previsible que aquesta necessitat s'intensifiqui en els anys vinents, vistes les dificultats creixents derivades de la falta d'adaptació dels sistemes de protecció social a la realitat que dibuixen els moviments migratoris i a les barreres administratives que pateixen les persones estrangeres per relacionar-se amb l'Administració.

Els serveis socials específics per a persones sense llar cada cop fan més tasques relacionades amb suplir les mancances d'altres sistemes que exclouen la població estrangera d'una forma més o menys explícita, i amb acompanyar les persones ateses en la cursa d'obstacles que suposen els tràmits relacionats amb el control migratori. Adaptar els serveis d'atenció i acompanyament a persones sense llar a aquesta realitat està suposant incrementar els recursos destinats a assessorament

jurídic i crear circuits específics d'inserció laboral vinculada a processos de regularització. Millorar l'atenció pot possibilitar que algunes persones aconseguixin sortir de la seva situació d'exclusió residencial i social, però **cal que es modifiquin les condicions estructurals que generen un alt risc de sensellarisme entre la població migrant, i això requereix canvis legislatius i que l'Administració general de l'Estat doti de recursos i reorganitzi el sistema d'oficines d'estrangeria.**

Sensellarisme i mercat laboral

Malgrat que el sensellarisme s'associa amb la falta d'ingressos econòmics i, en conseqüència, amb l'exclusió del mercat laboral, el 27,6% de les enquestades i el 21,3% dels enquestats en els equipaments residencials de la XAPSL deien que estaven fent o havien començat una activitat laboral, i el 14% afirmaven haver rebut ingressos provinents d'una activitat laboral el mes anterior a l'enquesta.

D'aquestes persones amb ocupació només el 49,3% duen a terme activitats estables o episòdiques amb alta a la Seguretat Social. L'altra meitat, doncs, feien activitats remunerades sense contracte. Només el 43% de les persones sense activitat laboral tenien algun tipus d'ingrés econòmic (procedent de prestacions, ajudes i transferències d'entitats o de familiars). Entre les persones amb activitat laboral, el 97% disposaven d'ingressos. Les que gaudien d'un nivell d'ingressos més elevat eren les que mantenien una activitat laboral formal, tot i que només en algun cas puntual aquests ingressos superaven els 800 euros al mes. La proporció de dones enquestades amb activitat laboral era del 27,5%, mentre que entre els homes era del 21,3%. També eren les dones les que feien amb més freqüència una activitat amb alta a la Seguretat Social: el 41% enfront del 29% dels homes. La inserció laboral de les dones ateses pels serveis és més fàcil i més ràpida que la dels homes, però es produeix en sectors de baixa remuneració (com la neteja o les cures personals) i els ingressos que n'obtenen no són suficients per establir la seva situació residencial.

La principal causa a la qual els enquestats i les enquestades atribuïen el fet de no mantenir una activitat laboral eren problemes de salut o físics. Aquests impediments eren esmentats amb més freqüència per dones que per homes. La centralitat del treball i de l'exclusió del mercat laboral en la vida de les persones ateses als equipaments també es fa

evident quan es pregunta per les causes de la seva situació de sensellarisme: el 63% l'atribuïen a l'atur i a la impossibilitat de treballar. Quan es preguntava què necessitarien per sortir de la seva situació i fer la seva vida de forma autònoma, el 68% de les dones i el 60% dels homes afirmaven que necessitaven una feina.

Amb independència de la relació que hagin tingut amb el mercat laboral al llarg de la vida, el treball manté una gran importància simbòlica tant per a les persones que viuen situacions de sensellarisme com per al seu entorn, incloses les professionals que els acompanyen. En la primera dècada del segle XXI, quan començava a consolidar-se la professionalització de l'atenció a les persones sense llar en el marc dels serveis socials (Rubio-Martin, 2018), la inserció en el mercat laboral estava en el centre de la intervenció social (Cabrera, 2008). No només es considerava una forma d'aconseguir ingressos econòmics sinó que també constituïa l'activitat al voltant de la qual es reconstruïen les relacions socials, es recuperava l'ordre en la vida quotidiana i es donava sentit a la participació en la societat.

Les persones entrevistades per a la fase qualitativa de la recerca reconeixien la importància material i simbòlica de la inserció laboral, alhora que expressaven un cert pessimisme al voltant de les opcions reals d'accedir a un habitatge o llogar una habitació de manera estable gràcies als ingressos del treball. Tant els discursos de les professionals com els de les persones ateses pels serveis estaven marcats per la preocupació per les dificultats de mantenir una feina en un context canviant i precari i per les barreres d'accés a l'habitatge (o qualsevol solució habitacional), entre les quals destaquen els preus.

Les actuacions per afavorir la inserció laboral de les persones ateses pels serveis han de tenir en compte dues qüestions fonamentals. La primera és que trobar una feina només és una part del procés de recuperació

per a les persones que han passat per situacions de sensellarisme. La funció de l'acompanyament social no és només facilitar aquesta inserció sinó també que sigui sostenible en el temps, que sigui beneficiosa per a la persona i que interactui positivament amb la resta d'àmbits de la seva vida. La segona, molt relacionada amb l'anterior, és que la inserció laboral no sempre és positiva en la vida de les persones ateses. **El treball assalariat no és una finalitat en si mateix i hi ha situacions en les quals la realització —o, fins i tot, la cerca— d'una feina pot incidir negativament en la recuperació de la persona.**

La capacitat per obtenir i mantenir un treball assalariat es continua considerant el nucli de les polítiques d'inserció laboral adreçades a les persones sense llar, d'aquí la rellevància de les formacions per encarar els processos de selecció, de les capacitacions en competències demandades pel mercat laboral i de l'acompanyament en la cerca d'ocupació. Però es detecta **una mancança de polítiques generadores de llocs de treball compatibles amb situacions d'exclusió residencial i amb condicionants personals complexos, que sovint venen associats a les trajectòries d'exclusió social.**

Una bona part de l'activitat dels serveis socials específics per a les persones sense llar té com a objectiu omplir les llacunes que provoquen altres sistemes de protecció en no adaptar-se a situacions d'una gran complexitat. L'entrada al mercat laboral de qui ha viscut aquestes situacions requereix unes polítiques inclusives més que no pas una inserció a través d'itineraris que poden esdevenir hostils, frustrants i inadequats. **Cal una aliança entre les agències públiques d'ocupació i els serveis específics per impulsar programes personalitzats i coherents amb els principis de l'atenció centrada en la persona,** que cada cop tenen més presència en la planificació i el desenvolupament de serveis de la xarxa.

S'han de poder compatibilitzar els processos de recuperació que viuen les persones ateses amb la inserció laboral i evitar que ocupar un lloc de treball suposi un retrocés. Per a això cal que els programes d'inserció tinguin en compte les necessitats complexes de cada persona, i que els serveis assumeixin que algunes persones necessiten acompanyament i cures durant un llarg temps, encara que tinguin feina i ingressos. En aquest sentit, és rellevant recordar l'alt risc d'atur de llarga durada que pateixen les persones que es troben en els últims anys de la seva vida laboral i com aquestes situacions d'exclusió del mercat laboral afecten els ingressos quan arriba l'edat de jubilació. **Millorar les possibilitats de mantenir l'autonomia per a les persones ateses en els serveis a partir dels 65 anys requeriria**

estratègies específiques d'inserció que facilitessin la cotització en els darrers períodes de vida laboral.

Les trajectòries migratòries i els factors d'exclusió associats a la llei d'estrangeria generen un context de relació amb el mercat laboral especialment complex per a una part cada cop més gran de les persones ateses als serveis. Més d'una quarta part de les persones participants en l'enquesta afirmava no poder accedir al mercat laboral pel fet de no disposar de permisos de treball i de residència. En les entrevistes, tant les persones ateses d'origen estranger com les professionals expressaven que, amb independència de les competències i les capacitats, no disposar de permís de treball es convertia per a moltes en una barrera insalvable per a la inserció. La nacionalitat i la situació administrativa condicionen intensament les estructures de riscos socials i la relació amb els mercats laboral i de l'habitatge, així com la intensitat i l'eficàcia dels mecanismes de protecció social. A més a més, les persones estrangeres tenen moltes més dificultats per accedir a una feina i mantenir-la en el temps, i sovint les seves activitats es fan sense contracte i sense alta a la Seguretat Social. La precarietat de l'activitat laboral comporta que les seves cotitzacions a la Seguretat Social siguin febles, així com les prestacions que se'n puguin derivar.

La duresa de les condicions per obtenir els permisos de residència i de treball per la via de l'arrelament complica les condicions d'inserció de la població atesa en situació d'irregularitat administrativa. Alhora, la inestabilitat laboral i les dificultats per fer qualsevol tràmit relacionat amb l'estrangeria amb l'Administració de l'Estat provoquen que persones que disposaven d'aquests permisos quedin en situació d'irregularitat de forma sobrevinguda. Com ja s'apuntava en informes de diagnòstic anteriors (Guijarro et al., 2017; De Inés et al., 2019), **per prevenir el sensellarisme calen canvis en el marc regulador que facilitin i flexibilitzin les regularitzacions, polítiques d'inserció laboral que tinguin en compte les necessitats burocràtiques dels processos de regularització i que l'Administració de l'Estat agilitzi els tràmits d'estrangeria a fi d'oferir un bon servei a la població migrant.**

Les dificultats de relació amb les administracions i les barreres burocràtiques no només afecten les persones estrangeres; a les entrevistes han estat un tema recurrent. La digitalització dels tràmits, que podria ser una aliada per reduir esperes i agilitzar els processos administratius, s'ha convertit en una barrera insalvable per a una part de la població. Acompanyar les persones en tràmits telemàtics de tot tipus ha esdevingut una tasca fonamental dels equips professionals. Quan es

tracta de gestions relacionades amb l'activitat laboral i amb les prestacions econòmiques que se'n deriven, les complicacions burocràtiques i la lentitud de les respostes erosionen la capacitat d'establir estratègies preventives. Quan una persona sense estabilitat residencial (que ha sortit recentment del sistema d'atenció a persones sense llar, que està acompanyada per alguna entitat o servei, que es troba en situació d'infrahabitatge, etcètera) perd la feina, arribar a una situació de carrer és un procés molt ràpid. **Com més complicada és la situació personal i econòmica d'una persona, més rellevant és l'agilitat de les administracions per prevenir el sensellarisme de carrer.**

Trobar una feina i cobrar un salari només és una via més per facilitar la sortida del sensellarisme. En alguns casos, la relació amb el mercat laboral pot ser contraproductent per al procés de recuperació d'una persona que hagi experimentat situacions d'exclusió social i residencial greus. No obstant això, si totes les persones ateses als serveis que volen i poden fer una activitat remunerada poguessin superar totes les barreres d'accés al mercat laboral, moltes trobarien sortida a la seva situació. *Public Health*, 94(4), 651-656.

6. Referències bibliogràfiques

- Batty, E.; Beatty, C.; Casey, R.; Foden, M.; McCarthy, L.; Reeve, K. (2015). *Homeless people's experiences of welfare conditionality and benefit sanctions*, Londres: Crisis.
- Cabrera, P. (2008). "Las personas sin hogar, hoy". *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*, n.º 75. Madrid: p. 51-74.
- Cabrera, P. (2009). "La acción social con personas sin hogar en la España del siglo XXI. Avances y retos en la última década". A: M. Navarro i B. Pérez (coord.), *Exclusión social en España: Un espacio diverso y disperso en intensa transformación*, Madrid: Fundación Foessa, 173-219.
- Càritas Diocesana de Barcelona (2021). *Fronteres de paper: la irregularitat administrativa i la invisibilització de les persones*. Debats Catalunya Social. Propostes des del Tercer Sector. Barcelona: Taula del Tercer Sector Social de Catalunya.
- De Inés, A.; Guzmán, G.; Verdaguer, M.; Contreras, M. (2019). *Diagnosi 2019. El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.
- Fraser, B.; Pierse, N.; Chisholm, E.; Cook, H. (2019). "LGBTIQ+ homelessness: A review of the literature". *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(15), 2677.
- Guijarro, L.; Sales, A.; Tello, J.; De Inés, A. (2017). *Diagnosi 2017. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i accés a l'habitatge*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.
- Márquez, G. M. (2008). "La reformulación del Estado del bienestar: el *workfare*, las políticas activas de empleo y las rentas mínimas". *Zerbitzuan: Gizarte zerbitzuetarako aldizkaria. Revista de servicios sociales*, (43), 143-154.
- Martínez-Martín, R.; García-Moreno, J. M.; Lozano-Martín, A. M. (2018). "Trabajadores pobres en España. El contexto de la crisis económica como marco para comprender la desigualdad". *Papeles de Población*, 24(98), 185-218.
- Matulič, M. V.; Boixadós, A.; Yepes, M.; de Vicente, I.; Caïs, J. (2022). *Recerca sobre famílies en situació de sensellarisme a Barcelona. Informe final (2018-2021)*. Barcelona: Universitat de Barcelona i Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar.
- Rubio-Martín, M. J. (2017). "Representaciones sociales sobre las personas sin hogar: una herencia aún no superada". *OBETS - Revista de Ciencias Sociales*, 12(1): 87-118.
- Rubio-Martín, M. J. (2018). "De aquellos barro, estos lodos. Un intento fallido de responsabilización pública: las personas sin hogar". *Cuadernos de Trabajo Social*, 31(2), 479.
- Sales, A. (2022). "La dimensió metropolitana del sensellarisme: trajectòries de la població atesa als centres residencials de Barcelona". A: IERMB, *Cap a la metròpoli 2030. Reptes emergents, coneixements innovadors. Anuari Metropolità de Barcelona 2021*. Bellaterra: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- Sales, A.; Uribe, J.; Marco, I. (2015). *Diagnosi 2015. La situació del sensellarisme a Barcelona: evolució i polítiques d'intervenció*. Xarxa d'Atenció a Persones Sense Llar de Barcelona.
- Serrano, A.; Zurdo, Á. (2013). "Representaciones audiovisuales de las personas sin hogar: entre la espectacularización de la exclusión social extrema y la culpabilización de las víctimas". *Revista Española de Sociología* (20), p. 105-137.
- Shier, M. L.; Jones, M. E.; Graham, J. R. (2012). "Employment difficulties experienced by employed homeless people: labor market factors that contribute to and maintain homelessness". *Journal of Poverty*, 16, p. 27-47.
- Tsemberis, S.; Gulcur, L.; Nakae, M. (2004). Housing first, consumer choice, and harm reduction for homeless individuals with a dual diagnosis. *American Journal of*

